

MISJONSHØGSKOLEN

KRISTEN MISJON I MØTE MED DET ONDE

MASTEROPPGAVE I ERFARINGSBASERT INTERKULTURELT ARBEID

MIKA-316

Figur 1 Gustave Doré, illustration to Paradise Lost

av

ARILD HERIGSTAD

HAUGESUND
APRIL 2016

FORORD

I arbeidet med denne oppgaven ønsker jeg å takke min veileder Torstein Jørgensen. Takken går også til min familie og skolen der jeg arbeider, Lundeneset VGS som har vist velvilje overfor mine studier. Det har vært til stor inspirasjon å kunne ta i bruk mye av dette i undervisningen både i kristendom og sosialantropologi.

INNHold

<u>FORRORD.....</u>	<u>2</u>
<u>KAPITTEL 1: INNLEDNING.....</u>	<u>5-16</u>
1.1 <u>Valg av tema.....</u>	<u>5-6</u>
1.2 <u>Motivasjon.....</u>	<u>6-7</u>
1.3 <u>Hva er en besettelse</u>	<u>7-8</u>
1.4 <u>Egne erfaringer og kjennskap gjennom misjonsarbeid.....</u>	<u>8-15</u>
1.5 <u>Problemstilling</u>	<u>15-16</u>
1.6 <u>Tekstutvalg: Fra Bibelen, kirkefedrene og reformatorene til Internett</u>	<u>16</u>
<u>KAPITTEL 2: DET ONDES OPPRINNELSE I TRADISJONELL KRISTEN FORSTÅELSE</u> <u>.....</u>	<u>16-33</u>
2.1 <u>Hvor kommer det onde fra?.....</u>	<u>16-17</u>
2.2 <u>Hva skjedde i Edens hage?</u>	<u>18</u>
2.3 <u>Hvem er djevelen ifølge Kristendommen og tradisjonell oppfatning?.....</u>	<u>19-20</u>
2.4 <u>Hvem er demonene?.....</u>	<u>20-22</u>
2.5 <u>Djevelen opp gjennom historien.....</u>	<u>20-26</u>
2.5.1 <u>Synet på det onde og dets opprinnelse i tidlig kirkelig tradisjon, blant Middelalderens skolerte og reformatorene.....</u>	<u>26-28</u>
2.6 <u>Hvem er de onde ånder og de falne engler.....</u>	<u>28-33</u>
<u>KAPITTEL 3: DJEVELENS NÆRVÆR PÅ DEN MULTIRELIGIØSE</u> <u>ARENA.....</u>	<u>33-40</u>
3.1 <u>Den multireligiøse arena</u>	<u>33-34</u>
3.2 <u>Eksklusivisme og andre religionsteologiske modeller.....</u>	<u>34-35</u>
3.3 <u>Halloween.....</u>	<u>35-36</u>
3.4 <u>Djevelen i populærmusikk og litteratur.....</u>	<u>36-38</u>
3.5 <u>Det onde på TV-skjermen og filmerretet.....</u>	<u>38-40</u>

<u>KAPITTEL 4: KRISTEN MISJON I MØTE MED DET ONDE.....</u>	<u>40-45</u>
<u>4.1 Kristendom, sekularisering og besettelse.....</u>	<u>40-43</u>
<u>4.2 Besettelse og onde ånders aktivitet i møte med vitenskap.....</u>	<u>43-45</u>
<u>KAPITTEL 5: HVORDAN MØTE DET ONDE MED DET</u>	
<u>KRISTNE BUDSKAPET?</u>	<u>45-53</u>
<u>5.1 1 Vestlig kristen misjon i møte med forskjellige verdensbildeoppfatninger</u>	<u>45-49</u>
<u>5.2 Forkynnelsen av det ondes opphav og behandlingen med dette i praktisk</u>	
<u>Teologi.....</u>	<u>49-53</u>
<u>KAPITTEL 6: AVSLUTNING.....</u>	<u>54-56</u>
<u>BIBLIOGRAFI.....</u>	<u>57-61</u>

Kapittel 1

INNLEDNING

1. Valg av tema

Store deler av verden, også den vestlige har multireligiøse samfunn der tilnærmingen til religion til dels har et veldig pluralistisk og postmodernistisk preg. Religionen har stor betydning i de største deler av verden og blant alle verdens mennesker og folkegrupper. Sekulariseringsteorien om at religionen har mistet sin betydning og fotfeste i den moderne verden, har ikke slått til. Dens talsmenn har i dette tilfellet ikke fått rett i sin teori. Religion har alltid vært og er fremdeles en viktig del av menneskers liv. Selv om religion og da spesielt kristendommen i perioder har mistet noe av sin posisjon i den vestlige verden fra opplysningstiden og fram til i dag, så er allikevel verden mye mer enn Vesten. I de senere år ser vi en stor oppblomstring i religiøs interesse også i Europa. Dette kan ha tilknytning med at innvandringen fra andre deler av verden har blitt mye større, men også at nyreligiøsitet og en tilbakevending til religiøse verdier og eksistensielle spørsmål som gir svar på livets gåter, blir viktigere, og nå søker flere mennesker dette. Vitenskapelige og rasjonelle tilnærminger til slike spørsmål har vist seg å ikke være tilfredsstillende nok. Temaet for denne masteroppgaven har jeg valgt ut av en interesse om hvordan kristendommen kan møte denne nye store appetitten på religiøse forankringer og hvordan kristen misjon og missiologi skal gå det onde i møte både i liv og lære.

Vi har også i kristen vestlig misjon til dels vært preget av et tosidig verdensbilde mye på grunn av den vestlige rasjonelle tankegangen vår kultur er preget av. Dette har også preget mange kristne misjonærer fra de vestlige land i forhold til synet på det onde og onde åndskrefter i andre kulturer. Hvordan kan kristen misjon møte denne utfordringen og ta disse ting på alvor? Det har og er kanskje skremmende for enkelte kristne i vesten som har vanket i kirker og på bedehus å høre hjemvendte misjonærers sterke beretninger og opplevelser om onde ånders virke ute på misjonsfeltet. Mange har nok sittet igjen med en tanke om at dette er noe som skjer «der ute», men ikke her hos oss, eller man har kanskje sittet med en tanke om at disse stakkars «hedningene» er mennesker som lever i mørk overtro. Det er nok mulig at de fleste kristne også i Norge har en forståelse om at djevelen finnes, det onde finnes, men hvor reelt det er, distanserer vi oss fra. Vesten har da også i lang tid vært preget av en liberal bibeltolkning som også distanserer seg fra forståelsen om en ond motstander av Gud som personifiseres gjennom djevelen, Satan, lysets engel som står Gud og mennesker imot. Samtidig har vi sett i løpet av de

siste kanskje 40 år, at det har vært en sterk fokusering på demoniske krefter, spesielt i forhold til en del karismatiske frie trosmenigheter som har dukket opp i løpet av disse årene. Bibelen illustrerer helt fra Det gamle testamentet og også gjennom Jesus og apostlene at det finnes en ond makt som står Gud imot. Hvordan kan kristen misjon møte mennesker i deres problemer med disse åndskrefter? Og hvordan kan kristen misjon i praktisk teologi innlemme dette i undervisningen på en bibelsk måte? Dette er bakgrunnen for at jeg har valgt å skrive om dette temaet i denne masteroppgaven. Kanskje er dette et område hvor vestlige misjonærer har vært for defensive og tapt terreng i forhold til misjon fra andre deler av verden hvor menneskene på en helt annen måte er kjent med et tredelt verdensbilde der åndsmakter og det som finnes mellom himmel og jord, er av en helt reell virkelighet i deres liv. Det å være objektiv er vanskelig nesten uansett hvilket tema det gjelder, for en blir som regel alltid farget av sine subjektive meninger. Men hva kan vi finne i tradisjonell kristen og jødisk historie om dette tema? Dette er noe jeg vil prøve å trekke fram som et svaralternativ eller et forståelsesalternativ på et område hvor det er veldig vanskelig å gi klare svar og klar forståelse, til det er emnet rett og slett for stort og uoversiktlig. Jeg vil prøve å presentere en annerledes tanke enn det vi tradisjonelt i vår kirkehistorie har hatt som utgangspunkt, spesielt i forhold til Augustins lære og Set-teori, noe som jeg kommer tilbake til senere i oppgaven. Senere i oppgaven vil jeg også presentere noen av tankene som Augustin og andre av kirkefedrene hadde angående djevelen og de onde ånder, og jeg vil trekke fram alternative forklaringer på dette. Men igjen så er det viktig å poengtere at dette er et tema med mange fasetter som går inn i historie, filosofi, mytologi, bibeleksegese og tro. Man kan ha en teori, en overbevisning eller tro om hva som kan ha skjedd en gang i historien og hva som skjer i dag, men konkrete oppleste svar er det vanskelig å gi på et felt som er del av en annen dimensjon og virkelighet. Men selv om det er slik, kan det være av stor betydning å ha kjennskap til at denne dimensjonen virkelig er en virkelighet i mange menneskers liv og forståelse av verden som et hele.

1.2 Motivasjon

Motivasjonen min for valg av dette tema er flerdelt. Jeg har konkrete opplevelser selv fra norsk misjon i Sør Amerika der jeg opplevde at jeg kom til kort. De nasjonale tok ansvar på en måte som viste at de var kjent med troen i forhold til en helt annen dimensjon enn hva som hadde preget min egen oppvekst i norsk sammenheng. Dette er noe jeg vil komme tilbake til senere når jeg beskriver selvopplevde hendelser. Jeg fikk også gjennom godt kjente misjonærkollegaer og nasjonale venner i det landet jeg arbeidet i, kjennskap til en så konkret episode av demonisk påvirkning og ødeleggelse av et menneske at jeg vanskelig kan forklare dette som noe rasjonelt

psykisk i form av sterke sinnslidelser etc. Har vi en oppfatning i vår vestlige kultur om at demoniske og onde åndskrefters påvirkning har med sinnslidelser av forskjellig art å gjøre? Setter vi oss i så fall i en posisjon der vi som mennesker vet bedre enn Gud selv om hva som er sykdom og hva som er ond åndspåvirkning? Dette er et felt hvor det må opptres utrolig varsomt, for her må en ta hensyn til mange ting og det er viktig med klare avklaringer i forhold til helsepersonell. Den lutherske kirke har en liturgi i forhold til ånds utdrivelse fra 1600 tallet en gang, men den har ikke vært særlig flittig i bruk. Derimot har den katolske kirken langt større erfaringer med dette, og i Norge er det da også nå en katolsk pater som har spesielt ansvar for det som kalles eksorsisme.¹ Utfra den enorme interessen som vi ser i dagens religiøsitet og også i media angående dette tror jeg det er veldig viktig at kirken og kristen misjon har noe å si og hjelpe med når det gjelder disse ting. Når dagens moderne mennesker må søke råd hos åndemane og klarsynte for å få svar på disse ting, er det for at man som kristne har blitt for passive og altfor preget av en vestlig rasjonell virkelighet? Dette sammen med egne opplevelser og erfaringer gjennom nære medarbeidere er grunner som har motivert meg til å arbeide med dette tema. Jeg vil derfor nedenfor vise til egne erfaringer og kjennskap til dette gjennom misjonsarbeid som en opptakt og motivasjon for arbeidet med denne oppgaven.

1.3 Hva er en besettelse

I Store norske leksikon² beskrives det å være besatt som en transelignende tilstand som oppnås innenfor en religiøs situasjon. Her betegnes fenomenet som noe som kan forsterkes av sterke religiøse lederes påvirkningskraft i forhold til den som tilsynelatende skal være besatt. Dette kan tolkes som et ubevisst komplisert sjels arbeid, beskrives det videre. Forståelsen av besettelse vil i faglitteratur og vitenskap som ikke er religiøst forankret, i stor grad beskrives som et psykologisk udefinerbart fenomen. I en religiøs sammenheng er den overnaturlige inntreden sentral i forhold til dette. I en artikkel fra Dagen 28 juli 2013 leser vi følgende i innledningsordene: «To forsamlingsledere og to psykiatere har i halvannet år prøvd å finne skillet mellom psykiatrisk sykdom og besettelse. Foreløpig har de ikke lyktes».³ Dette viser hvor vanskelig dette temaet

¹Aftenposten, «Luthersk professor: - Jeg støtter katolikkene»; tilgjengelig på <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Luthersk-professor---Jeg-stotter-katolikkene-6567915.html> besøkt 4. mars 2015

² Store norske leksikon, «besettelse»; tilgjengelig på <https://snl.no/besettelse> besøkt 4. Desember 2014

³ Dagen, «Leter etter grense mellom psykiatri og besettelse»; tilgjengelig på http://www.dagen.no/Kristenliv/Leter_etter_grense_mellom_psykiatri_og_besettelse-63964 besøkt 4. Desember 2014

kan være. I noen kulturer kan en for eksempel konkludere med at et menneske er besatt mens det i et liknende tilfelle i for eksempel Norge ville det blitt konkludert med en psykisk lidelse. I artikkelen nevnes det videre som en advarsel at det er farlig å drive med eksorsisme av mennesker som er psykisk syke, naturlig nok. Men det er også farlig å bare overlate til helsevesenet alle tilstander der en faktisk kan ha mistanke om at det er noe mer enn bare psykisk sykdom som ligger bak. I noen tilfeller er situasjonene så paranormale at det umulig kan forklares som en psykisk lidelse, og da er det viktig at kirken og misjonen stiller seg til rådighet på dette feltet. Det har vært en lengre tradisjon for dette med besettelse og eksorsisme i katolsk sammenheng enn i luthersk på offisielt kirkelig plan. Paven i Roma har beordret at en eksorsist skal ha ansvaret for dette feltet i den katolske kirken i Norge. Dette skjer derimot i nært samarbeid med helsepersonell. Oppfatningen i artikkelen er helt klar fra paterens side om at det finnes åndelige krefter som fysisk kan besette mennesker, og at noen av disse tilfellene er så ekstreme at det ikke kan forklares rent medisinsk. Og som alt nevnt finnes det altså et ritual om dette i luthersk sammenheng fra 1600 tallet. Den Lutherske professoren i teologi, Tormod Engelsen, gir sin støtte til katolikkenes i deres praksis av dette.

1.4 Egne erfaringer og kjennskap gjennom misjonsarbeid

Fra egne erfaringer vil jeg beskrive mitt første reelle møte med en situasjon som var vanskelig i forhold til dette tema. Jeg skulle meget gjerne ha ønsket å ha mer erfaring og kunnskap om dette før jeg plutselig stod midt oppi en situasjon der jeg bare måtte trekke meg bort og bli en litt måpende tilskuer. Det var som da jeg for første gang hørte et menighetsmedlem tale i tungen. Det var på sett og vis litt skremmende, men selvfølgelig av en helt annen dimensjon enn det som skjedde i en lokal menighet i et land i Latin Amerika på midten av 90-tallet.

Gjennom ei venninne i menigheten hadde vi fått vite at hun ville ta med seg noen venner på en søndagsgudstjeneste. En av disse vennene hadde epilepsi. Det var i alle fall det vi ble forklart av vår venninne i denne menigheten. Det gikk helt greit og gudstjenesten gikk som normalt syntes vi norske i alle fall. Men midt under en fellesbønn begynte denne epileptiske personen å skjelve noe voldsomt. Hvorfor skjedde dette midt under bønningen? Mange spørsmål kom fortløpende inn i min tanke, men jeg ante jo ikke hva dette var, for jeg hadde heller aldri sett et epileptisk anfall før. Det var derfor vanskelig for meg å kunne bedømme og reflektere over situasjonen der og da, men i ettertid har jeg gjort opp noen tanker om dette. Da denne personen begynte å skjelve, ønsket han og forlote det lille lokalet der vi var samlet, men han falt om og ble liggende med fråde som rant ut av munnen og nedover halsen, hvit skummende fråde. Jeg husker

at jeg stod der litt paralyisert. Hadde jeg bare visst noe om epilepsi da! Noen av mennene i menigheten deriblant fungerende pastor begynte å be for denne mannen. En av disse forbønns personene uttrykte sin bønn som om at dette var en klar åndelig manifestasjon av onde åndsmakter som hadde kommet til syne gjennom denne mannens anfall. Hadde verken vi eller «offeret» selv visst noe om hans lidelser på forhånd, hadde hendelsesforløpet kanskje vært lettere å forklare i forhold til om dette dreide seg om onde ånder. I ettertid uttrykte disse forbønns personene at de hadde kjent på at det var onde åndsmakter tilstede allerede før gudstjenesten startet. Hadde en lege eller annet helsepersonell vært her i denne situasjonen, tror jeg at hendelsen kanskje hadde blitt ganske annerledes, og at denne mannen hadde fått en behandling som var langt mer respektfull enn det som virkelig skjedde. Jeg vet ikke, for jeg kan heller ikke si at dette ikke var åndsmakter, men det dette viser, at man kan komme som representanter for kristen misjon i møte med fenomener som er vanskelige å forklare der vi må trenge tid for å vite hva dette virkelig dreier seg om. Derfor er det viktig med hjelp fra fagfolk innenfor helse i slike situasjoner. Noen ganger, og som oftest, har vi imidlertid ikke tilgang til slik profesjon, og vi må handle som Kristi tjenere der og da. Men uansett hvordan vi handler, er det av stor viktighet at den lidende person blir behandlet med stor respekt.

Da jeg som ganske ung for første gang kom til Latin Amerika kom jeg også i kontakt med forestillingen om det onde øye. Dette er en forestilling som arter seg litt forskjellig i forskjellige land og kulturer. Fenomenet finnes i mange folkeslags forestillinger. Der hvor jeg oppholdt meg, trodde man at noen mennesker hadde en viss form for energi eller elektrisitet i øynene som førte til at hvis de så på små barn, kunne disse barna bli infisert av dette onde øyet og dermed bli syke i form av diaré, magesmerter og gråting. Kurerer av barn som blir utsatt for dette, skjer ved at noen blader som visstnok er rensende spesielt for dette fenomen, viftes over barnet og et egg føres fram og tilbake over dette barnet. Har dette onde øyet fått påvirket barnet, vil det vises en liten svart prikk på egget, noe som symboliserer det onde øyet. Noen steder kan en beskytte barn mot dette ved å feste et rødt bånd rundt armen og ved å gå til en kurerer på markedet som kan vifte forskjellige blader og urter over barnet eller spytte sprit over barnet. Da min egen lille gutt i ettårsalderen visstnok ble utsatt for dette, ante jeg overhodet ikke hva dette dreide seg om, men jeg nektet blankt at det skulle viftes med verken egg eller blader for å kurere han for noe så overtroisk som ondt øye. Er dette overtro? Er dette noe som er så reelt at hvis det finnes en ond personlig makt gjennom djevelen, så kan han binde mennesker med dette slik at de ikke skal være frie? Man kan i så måte kanskje forstå mennesker at dette får dem til å oppsøke åndemanere, hekser og spådomskunster av forskjellig art for å få beskyttelse. Kan dette lure mennesker inn i en spirituell virksomhet som til slutt kan være bindende og ødeleggende for dem? Det virker som om at det er nettopp det som skjer. Noen kristne i denne delen av verden

tror også på dette. Selv om en er kristen og kanskje har vært det i mange år og tror på Guds beskyttelse over ens liv, er det allikevel ikke sikkert at en blir fri fra alle slike kulturovertroiske eller religionsovertroiske ting. Det er blitt en så integrert del av kulturen at det ikke er lett å befri seg fra. Mange vil også oppsøke slike kurerer eller sjamaner som en ekstra forsikring med en tanke om at, virker ikke Gud og Bibelen, så virker kanskje dette. I en artikkel fra Utsyn fortelles det om kristne som ikke klarer legge fra seg hekseri for eksempel. Vi kan lese følgende i denne artikkelen: «Mange kristne i Indonesia sverger at de skal legge bak seg sitt gamle liv, men likevel opererer de som heksedoktorer på fritiden».⁴ Kirken og misjonsarbeidet står overfor store utfordringer, og er dette noe Satan bruker for å binde mennesker? Det kristne budskapet taler om forløsning og frihet i Kristus, og kanskje kan man se det slik at dette er en av Satans viktigste metoder å prøve og binde menneskene opp i overtro på. Det er ingen bevisst tro eller forståelse i denne kulturen om at dette med ondt øye har med noen form for djevelsk besettelse å gjøre, men det er bare et fenomen som eksisterer. Jeg ville nok ha oppført meg annerledes i dag hvis jeg hadde opplevd det samme nå. Jeg ville ikke på samme arrogante måte avvist dette som renspektet tøv og overtro. Det er vanskelig, men med forkunnskaper ville nok min tilnærming til dette blitt bygget på en langt mer respektfull handling overfor mennesker som handler i sin beste tro og overbevisning. Samtidig må man på en god og vis måte kunne få forklare og peke på et budskap om frihet i Kristus i forkynnelsen av det kristne budskapet, det er jo det kristen misjon er kalt til.

I år 2004 var jeg og familien med som ledere på en ferieskole noen venner og misjonærer kollegaer arrangerte i kirka på den Andinske høysletta ca. 4000 moh i Peru. Vi ble i løpet av uken vi var tilstede her kjent med noen barn som bodde like ved der misjonærene bodde, men det lå et ganske så forlatt jordstykke imellom. På veien når barna hadde krysset dette jordstykket, var det en sving som hadde vært åsted for en trafikkulykke noen år tidligere. Flere personer døde i denne ulykken. Når disse barna skulle være med misjonærfamilien til kirken, pleide de å skrike og dukke ned i bilen når de passerte denne svingen. De dødnes ånder var samlet på dette stedet. Om kveldene torde de ikke å gå alene hjem over dette tomme øde jordet. Dette var et tilholdssted for de onde åndene. Man kan møte slike forestillinger med arroganse, men da er det nok ikke stor innpass man får hos lokalbefolkningen. Dette er reelt for dem. Det er deres verden og deres forestilling og verdensbildeinndeling. Våre venner fulgte dem hjem, hver kveld. På en slik måte kan kristen misjon være medvandrere og vise i praksis at Jesus Kristus er sterkere enn de onde åndene. Hvis disse menneskene møtes med mistro, skepsis og en holdning om at de er fulle av overtro og tull, kan dette da føre til at vi mister en dypere kontakt med disse menneskene? Er det

⁴ Utsyn, «Fanget i fortiden», 19 (2014): 8-9

mulig at mennesker med slike forestillinger kan bli trygge på oss som kristne misjonærer hvis vi viser dem forståelse for deres overbevisning? Skal ikke forkynnelsen av det kristne budskapet nettopp være til oppmuntring og befrielse for mennesker? Kanskje er det nettopp dette mennesker vil kunne få erfare med en slik kontakt, og det vil kanskje skape rom for et møte mellom mennesker som kan føre til at noen får møte noe som er sterkere enn alt det onde, demoner og onde ånder.

Følgende hendelser blir gjengitt med tillatelse fra involverte personer, men offerets navn blir ikke publisert i denne sammenheng: Karin og Ivar Eiken var utsendinger for Norsk Luthersk Misjonssamband i Peru på 1980-90 tallet. Ivar hadde ansvar på bibelseminaret misjonen drev der. På et av kursene de hadde, ble de gjort oppmerksom på og konfrontert med en merkelig oppførsel av en deltaker, ei jente i 17 års alderen. Nå kan det ofte være slik at en i enkelte sammenhenger opplever unormal oppførsel hos mennesker, men i dette tilfellet reagerte medelever på kurset. Ivar beskriver dette som en situasjon han ikke før hadde vært i bekjentskap med. Som misjonærer og ledere ved institusjonen var det naturlig og nok også forventet at det var deres oppgave å stille opp med hjelp i situasjoner som oppstod der mennesker trengte hjelp. En forstod etter bønn og samtaler og en høyst merkelig oppførsel at jentas problemer var på et helt annet plan enn av spesiell, asosial og utagerende karakter. Ved dypere konfrontasjoner der Bibelens ord, autoriteter og Jesu Kristi navn ble brukt, så reagerte denne jenta på en slik måte at misjonærene som var til stede etter hvert spurte seg om det her kan være utenomjordisk påvirkning. Jenta drar hjem til sin familie og Ivar og Karin Eiken tar ansvaret for å bistå denne jenta og hennes familie med hjelp i forhold til samtaler og bønn om befrielse. Ivar Eiken skriver om dette i en dagbok om hendelsene som foregår i flere måneder. Deler av jentas familie som på det daværende tidspunkt ikke er troende, blir vitne til tilsynelatende paranormale hendelser i forbindelse med bønn og konfrontasjon med de onde åndsmakter som er tilstedeværende i jentas liv. Hun har hatt med seg en dukke gjennom en tid. Denne dukken har vært så nært knyttet til henne at hun ikke under noen omstendigheter kan skilles fra den. Det er en liten tøydukke, og ingen i familien kan noen gang huske at de har gitt henne en slik eller hvem hun har fått denne fra. Det kommer fram at hun en dag var på markedet da ei dame kaller på henne for å gjøre henne oppmerksom på at hun har mistet dukken sin. «Jeg har ikke mistet noen dukke» svarer jenta. «Jo, det har du, jeg så at du mistet den» svarer kona tilbake. Det ender med at jenta tar med seg dukka som blir lagt på bylten av grønnsaker hun bærer selv. Når hun prøver å gi den tilbake til damen, forsvinner denne dama fra henne. Ingenting skulle hun da vite hvilke demoniske krefter hun ble utsatt for. Da dukken etter hvert blir brent skjer det et vendepunkt i forhold til denne utfrielsen. Gjennom bønn og faste over lang tid opplever Karin og Ivar sammen med denne familien helt spesielle fenomener finne sted rundt denne jenta. Ting flytter seg i rommet

hvor hun sover. Hun snakker til tider med dyp mørk røst under konfrontasjoner der evangeliet om Jesus blir proklamert. Denne dukka ble da forstått som en kanal for den onde til å komme inn i denne jentas liv. Jenta har også hatt et møte med en annen elev da hun var på Bibelskolen der hun forteller at da hun hadde prøvd å stanse henne fra å gå ut av rommet de var samlet på så kjente hun at gjennom pusten til denne andre jenta var det noe som fysisk for inn i henne. Denne andre jenta viste også tydelige tegn på å være bundet av noe utenfor henne selv. Ivar forteller om frykt og redsel etter disse møtene når de om kveldene går hjem til sitt, der de føler at noe ondt er i nærheten, samtidig som de kan kjenne beskyttelsen i troen på Jesus Kristus. Det tar lang tid med bønn og kamp før jenta ifølge Ivar blir fri denne besettelsen. Ivar opplever at denne jenta framstår med så mange spesielle personligheter at det er tydelig flere onde ånder som hun er besatt av. Selv om jenta ønsker å tro på Jesus har hun allikevel vanskelig for å slippe taket på det som binder henne. Det er ikke før hun helt gir slipp på dette at det endelige vendepunkt i befrielsen kommer. I etterkant som voksen forteller denne jenta om en tro på Jesus som gir henne trygghet, men samtidig en følelse av at det er noe som vil vende tilbake til sitt «gamle hus». Det er veldig vanskelig å spekulere og drøfte rundt et emne som det er så vanskelig å bevise rent konkret, men kan vi i slike tilfeller tro mennesker og ta seriøst det som de har å fortelle? Her må kirken og kristen misjon på banen. Jesu etterfølgere er jo kalt til å drive ut de onde ånder av Jesus selv. Dette kan vi se i Matteusevangeliet hvor Jesus sier: «Helbred de syke, vekk opp de døde, gjør spedalske rene og driv ut onde ånder!»: Matt 10,8. Der slike ting oppstår og gir seg til kjenne, bør man ikke da som kristen misjon og kirke ta det ansvaret å være til hjelp for mennesker. Denne hendelsen jeg forteller stiller misjonen overfor et annet vanskelig tema som det ikke er lett å gi svar på. Hvorvidt er det slik at mennesker som i utgangspunktet ikke frivillig disponerer seg selv for det okkulte, allikevel kan bli besatt? Mange troende vil nok her ha problemer med å forstå at dette er mulig. Ivar Eiken skriver i sin dagbok at denne jenta plutselig kunne forstå vitser som to norske gutter fortalte til hverandre på norsk fordi de onde åndene i henne hadde gitt henne beskjed om dette og hun gjenfortalte vitsene på spansk, noe som hun ikke hadde noen som helst forutsetninger for. Alle som lærer et nytt språk, vet at det å forstå vittigheter på det andre språket er noe av det vanskeligste av alt, og en trenger ofte lang tid og innsikt i kultur i tillegg for å skjønne konteksten. Jenta hadde ingen som helst kunnskaper i norsk. I løpet av den tiden besettelsen utspilte seg, besvimte jenta stadig vekk, noe som virket særdeles unormalt dersom jenta ikke var syk. Man ser i dette tilfellet at hvis dette har med de onde å gjøre, så er det alvorlige farer med det ondes makt. Samtidig kan man som kristne få lov til å tro at så lenge man tror på Jesus Kristus, gir han en beskyttelse mot dette, selv om det onde allikevel kan angripe. I den kristne tro er det i alle fall ifølge Bibelen og ord fra Paulus at den som tror på Jesus, ikke kan bli skilt fra han, det onde kan ikke komme imellom. «Men i alt dette

vinner vi mer enn seier ved ham som elsket oss. For jeg er viss på at verken død eller liv, verken engler eller krefter, verken det som nå er eller det som kommer, eller noen makt, verken det som er i det høye eller i det dype, eller noen annen skapning, skal kunne skille oss fra Guds kjærlighet i Kristus Jesus, vår Herre»: Rom 8,37-39. Hadde denne jenta denne beskyttelsen fra starten av? I så tilfelle kan det jo være slik at det onde kan ta bolig i et liv som er proklamert til Jesus Kristus, men det kan bli vanskelig å forklare teologisk. Hvordan kan lyset og mørket, Jesus Kristus og Satan dele samme bolig? Men kan man forstå det slik at djevelen og onde åndsmakter på sett og vis kan åpenbare seg å plage også troende. Paulus sier i 2 Kor 12,7; «For at jeg ikke skal bli hovmodig på grunn av de høye åpenbaringene, har jeg fått en torn i kroppen, en Satans engel som skal slå meg – for at jeg ikke skal bli hovmodig». Her hentyder Paulus til at den onde også kan plage de troende, men versene i Romerbrevet 8, som nevnt ovenfor, peker mot at kristne har en beskyttelse mot det onde i og med at de hentyder at ingenting kan skille de troende fra Guds kjærlighet og da heller ikke det onde. Nå er det allikevel noen som mener at også kristne kan bli besatt. Men utfra det som tidligere nå er nevnt og referert til, så virker det ulogisk, og det vil i et kristent perspektiv være vanskelig å identifisere seg med at de onde, demoner og onde åndsmakter kan ta inn i et liv der Jesus Kristus er Herre. Selv om følgende sitat også er andres tolkning av hendelser så sier Tore Johannessen som driver *nettpastoren.com* derimot følgende:

Jeg tror at kristne kan ha demoner, blant annet fordi min erfaring har vist meg det. Før jeg dro ut på misjonsmarken trodde jeg at kristne ikke kunne ha demoner, men jeg husker min første tur til Afrika der vi kom til en menighet, og vi kastet demoner ut av en kvinne, og hun var et av kirkemedlemmene! Jeg sjekket om hun virkelig var kristen, og de sa at hun hadde vært medlem av kirken en stund, jeg tror det var rundt et år og hadde tatt imot Jesus og ønsket å tjene ham. Dette fikk meg til å tenke annerledes.⁵

Men så sier han også følgende lenger nede på denne undervisningssiden:

Ordet besatt, betyr å ha fullstendig kontroll eller dominere over, det vil si at du har ingen egenvilje lenger, men er fullstendig kontrollert. Jeg tror det er veldig, veldig få som opplever dette. Kan hende hvis du har legioner av demoner, som den besatte som Jesus satte i frihet, for da har vel kanskje fienden tatt over veldig mange områder i livet ditt. Men for de aller fleste kan det bare være områder i livet ditt der fienden kontrollerer, og det kan skje selv om man er en kristen. Så hvis du mener at kristne ikke kan være besatt av demoner, er jeg helt enig. Men hvis det handler om å ha en demon eller være under innflytelse/påvirkningskraft av en demon, så mener jeg at det er fullt mulig at kristne kan ha dette. Jeg har selv sett og opplevd og sett mennesker som har vært kristen som har hatt demoner, og blitt fri fra det.⁶

⁵ Nettpastoren, «Kan en kristen være besatt av demoner?»; tilgjengelig på <http://www.nettpastoren.com/spogsv/18-djevelen/73-kan-en-kristen-vaere-besatt-av-demoner.html> besøkt 4. Desember 2014

⁶ Nettpastoren, «Kan en kristen være besatt av demoner?»

Her antyder Tore Johannessen at det går an at også kristne kan være besatt selv om det kan virke som om at kristne også kan ligge under for noe, at de kan være som slaver for synden på enkelte områder av sitt liv. Der disse områdene får så katastrofale følger at det er med på å ødelegge en person så kan dette nesten utarte seg som en besettelse, men allikevel vil det til syvende og sist virke ulogisk at et troende menneske skal kunne bli besatt. Nettsiden gotquestions.org forklarer dette som følgende:

Samtidig som Bibelen ikke spesifikt nevner hvorvidt en kristen kan være besatt av demoner eller ikke så finnes det klare eksempler på at kristne ikke kan være besatt av demoner. Det er en distinkt forskjell på det å være besatt av en demon og det å være undertrykt eller påvirket av en demon. Det å være besatt innebærer å være direkte kontrollert av en demon (Matteus 17:14-18; Lukas 4:33-35; 8:27-33). Å være undertrykt av en demon innebærer å være åndelig attackert til å begå synder. Kristne er inndelte av Den Hellige Ånd (Romerne 8:9-11, 1. Korinterne 3:16, 6:19). Den Hellige Ånd ville garantert ikke tillate en demon å besette den samme personen som han er inneliggende i. Det er utenkelig at Gud ville tillate et av Hans barn, som Han døpte med Kristi blod (1 Peter 1:18-19) og gjorde om til en ny skapning (2. Korinterne 5:17), ble besatt og kontrollert av en demon. Ja, som troende så lønner det seg med krig mot Satan og hans demoner, men ikke mot oss selv. Apostelen Johannes sier: "Du, kjære barn, er fra Gud og har seiret over dem, fordi den ene som er i dere er større enn den som er i verden" (1. Johannes 4:4). Hvem er den ene i oss? Den Hellige Ånd. Hvem er den i verden? Satan og hans demoner. Derfor har den troende overvunnet verden av demoner, så da er den saken klar.⁷

I 2 Tim 3,16-17 sies det slik; «Hver bok i Skriften er innblåst av Gud og nyttig til opplæring, tilrettevisning, veiledning og oppdragelse i rettferd, så det mennesket som tilhører Gud, kan være fullt utrustet til all god gjerning». Kan man etter disse vers demonisere et menneske som har tatt imot Jesus som herre i sitt liv? Vil ikke det å ha Jesus som herre i sitt liv bety en frigjørelse fra det onde og kan da et slikt menneske samtidig være en Guds tjener og demonbesatt? Kanskje er det her viktig og klart skille mellom det som har om besettelse å gjøre og det som har om det å ligge under for synden å gjøre? I Lukas 13,10 fortelles det om Jesus som helbreder en kvinne som har blitt plaget av en sykdoms ånd i tolv år. Hennes plager blir knyttet opp til de onde ånders undertrykkelse uten at dette direkte dreier seg om en demonisk besettelse. I boken *Deliverance from evil spirits* skriver Scanlan og Cirner: «Today many christians suffer in the

⁷ Gotquestion.org, « Kan en Kristen være besatt av demoner? Er det mulig for en troende å bli demonisert?»; tilgjengelig på <http://www.gotquestions.org/Norsk/Kristne-besatt-demoner.html>
besøkt 7. mars 2015

same way. Many areas in their lives are attacked by evil spirits and are even in bondage to them....” (Scanlan, Cirner 1980: 38). Men I forhold til det som dreier seg om besettelse sier de:

Possession, the most profound form of bondage, is the most terrifying experience a person can have, short of a vision of hell itself. In the state of possession, the demonic is no longer hidden but shows itself plainly in all its power and hate. The true nature of Satan is in view for all to see. (Scanlan, Cirner 1980: 47)

1.5 Problemstilling

Jeg har i problemstillingen min satt opp som hovedtema: Kristen misjon i møte med det onde. I denne oppgaven vil jeg stille noen spørsmål å prøve og belyse noen teorier og forklaringer på det ondes opphav. Her vil jeg ta utgangspunkt i flere synspunkter fra både tidlig kristen og jødiske tradisjoner og også det som blir illustrert for oss gjennom kirkefedre som for eksempel Augustin, Origenes og Justin Martyr mfl, middelalderens skolerte Thomas Aquinas og reformatorene. Det er også andre oppfatninger fra forskjellige kristne grupperinger, moderne teologer og forskere som vil bli illustrert i denne sammenheng. Hvordan skal man som kristne misjonærer og kristen kirke komme mennesker i møte hvis man ikke tror på dem? Tar man mennesker på alvor hvis man forklarer paranormale fenomener med å gi en forståelse om at dette ikke finnes, eller at dette bare er overtro? Kan man i misjonssammenheng si: «Vi vet ikke»? Eller burde den kristne misjon være først tilstede med hjelp og forklaringer? Det finnes formaninger i Bibelen om at dette «usynlige» ikke er noe vi skal gjøre oss kjent med, for dette kjenner Gud, men vi er heller ikke i en kamp med kjøtt og blod som Paulus uttrykker det i Efeserne kapittel 6, kanskje derfor er det viktig at kristen misjon er den første til å hjelpe mennesker i sine livskriser. Kan det gis en forklaring på hva det onde er, og kan man forklare dette som noe annet enn et eller annet u håndgripelig fenomen der djevelen kun blir en betegnelse på at det finnes noe ondt? Finnes det en djevel i personifisert skikkelse som står Gud imot? Med praktisk teologi forstås det menighetsbyggende arbeidet, arbeidet med å sette den systematiske teologien ut i praksis. Hvordan kan kirken lære om det onde og dets opprinnelse uten at den beveger seg bort fra det som Bibelen faktisk forkynner og sier mye om? Det kan være en utfordring med å tolke skriften for vi kan fort komme til å ende opp med og fortolke skriften så mye at den vris så tom for skriftlige overleveringer at det som blir igjen ender opp med å bli noe som ikke er reelt, men noe som bare finnes i menneskets tanke. Er det viktig her å gå inn i historien for å se hva den faktisk vil fortelle oss? Dreier dette seg om faktiske hendelser, eller er dette metaforer for å beskrive at det finnes onde krefter som står det gode imot? Svar er vanskelige å gi, men forklaringer utfra

egne erfaringer og det som historie, filosofi, mytologi forteller oss, kan gi hjelp til en større kunnskap og forståelse.

1.7 Tekstutvalg: Fra Bibelen, kirkefedrene og reformatorene til Internett

Jeg ønsker at det skal være tekstene som skal danne basis for tolkningen av min forståelse. Ettersom de evangeliske skrifter og brevene i Det Nye Testamentet er de eldste overleveringer i forhold til Jesu liv og virke, er det mest troverdig at dette er grunnleggende for tolkningen. Det er naturlig å belyse kirkefedrenes syn som de første teologer og apologeter. Her er det også viktig å få belyst sprik i deres forståelse angående dette emnet. Bibelen og den første kristne teologien er viktig i dette arbeidet, men allikevel vil jeg bemerke at nyere teologi og forskning som er i tråd med den bibelske og kristne tradisjon har stor verdi.

Nå lever vi i en tid hvor vi har et utrolig mangfold. Tekstutvalget er stort og uoversiktlig både i litteratur og på internett. Jeg har i tillegg til litteratur i bokform og teologiske synspunkter fra kirkefedrene og Bibelen tatt i bruk mange andre artikler fra tidsskrifter og Internett. Tekstutvalget er stort sett engelsk litteratur ettersom det finnes et langt større utvalg på engelsk. Vi har også en del malerier der mennesker i forskjellige tidsepoker har gitt uttrykk for sine forestillinger. Mye av dette ble i reformasjonens navn ødelagt, spesielt i den reformerte del av reformasjonen, siden det var en arv fra den katolske kirke som en ville ta avstand fra. Opp gjennom middelalderen ble nettopp menneskers forestillinger uttrykket gjennom kunsten da de selv ikke hadde tilgangen eller heller ikke kunnskapen til å tilegne seg Bibelens budskap gjennom å lese den på sitt eget morsmål, derfor ble tro og forestillinger uttrykket gjennom kunsten. Vi skal nå se mer konkret på hva som er forståelse og tradisjon på det onde og dets opprinnelse.

Kapittel 2

DET ONDES OPPRINNELSE I TRADISJONELL KRISTEN FORSTÅELSE

2.1 Hvor kommer det onde fra?

Skapte Gud det onde? Dette er et altfor omfattende spørsmål til å ta opp i denne oppgaven, men utfra Bibelen og Genesis kapittel 2 vet man at det stod et tre i Edens hage som bar kunnskapen om godt og ondt. Som vi skal se senere i oppgaven så er tidlig jødisk og kristen forestilling at djevelen en gang var en Guds engel, skapt av Gud, men som senere ble ond. Hvor fikk han denne

ondskaper fra? Det vi ser gjennom Bibelhistorien er at Gud har tillatt at det onde har fått en begynnelse gjennom at han har skapt mennesker og engler med en bevissthet om å kunne velge mellom godt og ondt. Vi ser dette også gjennom Augustins forklaringer om at Gud er avhengig av det onde for at vi skulle kunne velge det gode. «Free will is the most important reason for the creation of cosmos, since it is the greatest good; but free will implies that some will choose evil; so evil is a necessary corollary of creation.» (Russel, 1988: 96). Det er som om Gud tillater at det onde skjer for at vi skal kunne velge det gode istedenfor det onde. Dette ble derimot ikke gjort av de første menneskene, Adam og Eva. De valgte det onde og det fikk så katastrofale følger for resten av menneskehetens generasjoner at det infiserte ethvert født menneske med synd, ifølge Augustins lære om arvesynden. «Augustin er kjent for at have formuleret den kristne lære om arvesynd, som blandt andet Luther viderefører i nogle af sine skrifter. Arvesynd betyder, at mennesket har arvet en skyld fra Adam og Eva, som har gjort synden til en medfødt tilbøjelighed hos alle mennesker».⁸ Djevelen og demonene er falne engler og den enkleste forklaringen til hvorfor de syndet, er kanskje at de var fri til å gjøre det.⁹ Det synes som at Augustin har en tanke om to klasser engler. En av disse gruppene har Gud utstyrt med en fri vilje til faktisk å kunne synde, noe som de også gjorde og dermed ble til demonene. Den andre gruppen har Gud gitt fullstendig godhet, noe som har gjort det umulig for dem å synde. Disse har blitt fullstendig frie ved å miste deres frihet til Gud og i hans tjeneste.¹⁰ Nå er også Augustin den av kirkefedrene som har påvirket vår vestlige kirketradisjon mest, og også han som har kommet med denne læren om arvesynd som man i vestlig kristen sammenheng bygger så sterkt teologi om synd og tilgivelse på. Har Gud da visst at når han skapte mennesket og engler og utstyrte dem med en kapasitet til å velge mellom godt og ondt og med en fri vilje at dette faktisk kunne bli noe de benyttet seg av? I så tilfelle, hvis Gud er allmektig har han da visst om at det onde kom til å komme inn i historien? Da må han kanskje også tillate at det onde skjer. Men utfra bibelhistorien om hvordan Gud ofrer seg selv for menneskets synd så viser det at han har hatt en løsning på hvordan han kunne gjøre opp med det onde. Troen på dette gjør at man kan tenke at Gud har kontrollen til syvende og sist. Vi skal nå se på hvem den onde er, og hvorfor han ble til en personifisert ond makt i djevelen i tradisjonell kristen forståelse og oppfatning.

⁸ Kristeligt Dagblad, «Augustin (354-430)»; tilgjengelig på <http://www.kristendom.dk/troens-hovedpersoner/augustin-354-430> besøkt 4. mars 2015

⁹Store norske leksikon, «djevel i – Kristendommen»; tilgjengelig på https://snl.no/djevel%2Fi_kristendommen besøkt 30. september 2015

¹⁰ Jeffrey B. Russel, *Satan, the early christian tradition* (Cornell Univeristy Press, 1981) , 211-212.

2.2 Hva skjedde i Edens hage

I 1 Mosebok kapittel 3 leser vi Bibelens versjon av det som skjedde i syndefallet. Mennesket valgte alle å gjøre det som Gud hadde sagt til dem at de ikke skulle gjøre. De brukte sin frie vilje til å velge og gjøre det Gud hadde advart dem mot. Slangen fristet Eva, hun tok og spiste av frukten fra treet som Gud hadde forbudt. De kjente nå kunnskapen om godt og ondt. Satan i slangens drakt frister Eva til å spise av frukten og sier at de vil bli som Gud. Mennesket faller og det får konsekvenser for hele menneskeheten, for alle generasjoner av mennesker som kommer etter dem. Som nevnt viser Augustin til at Gud skapte mennesket med en fri vilje, selv om han ikke skapte det onde, så visste han at det var en sjanse for at mennesket når det ble skapt med fri vilje ville velge det onde. Om man ser slik på det, så hadde Gud ifølge Augustin bruk for det onde nettopp fordi at mennesket skulle ha den muligheten å velge Gud av sin frie vilje, da ville ikke mennesket være skapt som robot, programmert til bare å tjene Gud. Guds ønske var at mennesket som han skapte for å være barn i hans bilde, skulle av sin frie vilje velge Gud og hans kjærlighet. Men i dette lå også muligheten til at de kunne velge annerledes, noe de også gjorde. I bøkene om Adam og Eva, gis det gode skildringer av Adams og Evas anger og sorg over det de hadde gjort og hvordan de til stadighet blir fristet og forsøkt lurt av djevelen, men vi får se hvordan Gud allikevel beskytter dem selv om de må ta mange forferdelige konsekvenser for sin synd. Eksakt hva dette syndefallet faktisk var og bestod i, er en vanskelig ting å gi et empirisk godt svar på. Ideer om et seksuelt møte med Eva og slangen har eksistert fra lang tid tilbake, også i jødisk mysteriesammenheng. I moderne tid har dette syn særlig blitt forkynt av amerikaneren William Branham og videreført i en tilsynelatende sekterisk form for kristendom.¹¹ Dette syn kan gjennom bibelskrifter og tradisjoner på djevelens makt og innflytelse for så vidt begrunnes til en viss grad, og har resultert i for eksempel nazistenes visjoner om utryddelse av jødene med beskyldninger om at disse djevelens barn drepte Jesus. Også andre utallige konspirasjonsteorier om hybride mennesker med djevlesk DNA har utspring i en slik forståelse. Likevel kan vi spørre oss uten at vi får klare svar: «Hva gjorde Adam og Eva i den hagen som fikk så store konsekvenser for mennesket?» I alle fall kan vi konstatere at de av sin frie skapte vilje valgte å gjøre det som Gud hadde sagt dem at de ikke skulle gjøre. Slik ble alle mennesker infisert av synden, den originale synd som alle mennesker fra fødselen av er del i, arvesynden slik Augustin beskrev det.

¹¹ Voice, «The Original Sin»; tilgjengelig på http://www.williambranham.com/feature_pages/the-original-sin/ besøkt 11. februar 2015

2.3 Hvem er djevelen ifølge kristendommen og tradisjonell oppfatning?

I kristen, jødisk og også islamsk tradisjon er djevelen han som kalles Satan en personifisert ond makt som står Gud imot. Han er den som forårsaket at det onde kom inn i verden ved å velge å stå Gud imot. Bibelen framstiller ham som Fristeren, Mt 4,3: «Da kom fristeren til Jesus og sa: Er du Guds Sønn, så si at disse steinene skal bli til brød!» Han er her altså den som frister mennesker til å opptre mot Guds vilje og velge det onde. Dette er noe som kommer godt fram i bøkene om Adam og Eva som forteller mye om hvordan Satan fristet mennesket i den første tiden i og utenfor Edens hage: *Genesis* 3, 1-6¹². Man kan også finne for eksempel i Koranen, at det her hentydes til et fiendskap mellom djevelen eller Satan og mennesket etter tiden i Edens hage¹³. Gjennom litterære verk kan man altså se at også utenom Bibelen finnes det en illustrasjon på hvordan djevelen bruker sin list til å friste mennesket, og at Gud til stadighet må komme mennesket til unnsetning.

I jødisk og kristen tradisjon finnes det også en forståelse om hvem djevelen er, og hvor han har sin opprinnelse fra. I Esekiel kapittel 28 og Jesaja kapittel 14 kan vi lese noen vers som etter tradisjonen beskriver djevelen som en engel. Han skal ha vært Guds vakreste skapning, og den som stod Gud nærmest av alle englene. Han var en høytstående kjerub, den vakreste og mest prestisjefylte av englene. I vers 17 sies det at han ble hovmodig. Kanskje ville han bli som Gud? I alle fall har det ifølge Bibelen og tradisjonen ført til at han ble kastet ut av Himmelen. Dette er også noe som Jesus viser til da han sier til disiplene at han har sett Satan falle ned fra himmelen som et lyn: Luk 10,18; «Jeg så Satan falle ned fra himmelen som et lyn». Michael Green skriver: «Satan had to be God. That is why he fell. And the Fathers like Tertullian believed that Jesus` s words about Satan`s fall from heaven were a direct allusion to Is. 14,12.» (Green 1981: 41). Tolkningen i Koranen antyder at Satan har blitt misunnelig på Adam, dette er en vanlig oppfatning innenfor islamsk tanke. Allah gav de andre skapninger ordre om å adlyde Adam og å bøye seg for ham. Alle skapninger adlød unntatt én, djevelen.»¹⁴ Hva har egentlig skjedd og hvorfor skjedde dette? Denne historie og tradisjon er umulig og rent empirisk kunne bevise fordi det er snakk om myter og overleveringer gjennom så mange generasjoner og i tillegg innblandet med nye tolkninger, hypoteser og teorier. Men det vi har å forholde oss til, er i alle fall noen

¹²Sacred-texts, «The first book of Adam and Eve»; tilgjengelig på <http://www.sacred-texts.com/bib/fbe/fbe005.htm>

besøkt 4. mars 2015

¹³Koranen.no, «Koranen» side 13; tilgjengelig på <http://www.koranen.no/vedlegg/koranen.pdf>

Besøkt 2. oktober 2015

¹⁴Salam, «Det første mennesket: Hadhrat Adam (as)»; tilgjengelig på <http://www.salam.no/artikler/det-f%C3%B8rste-mennesket-hadhrat-adam>

besøkt 4. mars 2015

skriftsteder fra jødisk og før- kristen tradisjon på området. I så måte er det nettopp dette som er de historiske referansene vi kan bruke. Skal vi tolke dette ned til bare bilder på hva som har skjedd, eller skal vi kunne bruke dette som de nærmeste historiske forståelser og referanser som vi faktisk har tilgjengelig? Det kunne da jo også være at disse ting har blitt åpenbart for mennesker som har skrevet dette ned, så sant man tror på en gudsinspirert åpenbaring av skriften. I alle fall er dette en forklaring på hvem den onde djevelen er. Her ligger en bakgrunn for de onde ånders og demoners opprinnelse. Hvordan kan vi lese de gamle historiske tekster og la dem møte oss i nåtiden, og hvordan kan historie og tradisjon skape forutsetning for forståelse? Kanskje er det noe i og la de historiske tekster få kunne tale til oss. Det er disse tekstene vi har i tillegg til noen andre utenom bibelske referanser som vi kommer tilbake til, og som vi også har som utgangspunkt for en kirkelig lære om den onde. Om det virkelig finnes en ond personifisert makt i djevelen, blir det uansett et spørsmål om tro og overbevisning. Men i den grad hele konseptet om en slik ond makt har noen mening, så kan kanskje Russels argumentasjon gi en referanse på dette: «If the Devil does exist, what is he? If the concept has any meaning, the Devil is the traditional Devil. He is a mighty person with intelligence will whose energies are bent on the destruction of the cosmos and on misery of its creatures.» (Russel, 1986: 301).

Derfor, i alle fall i noe kristen forståelse av djevelens eksistens er han en skapning, skapt av Gud, men med en fri vilje, og han valgte å ville synde og opphøye seg selv til Gud. Slik ble Satan ond, og er den personifiserte kraften av det onde i vår verden. I klassisk forsoningslære tenker man at mennesket er bundet av onde makter gjennom synd, død og djevel. Selv klarer ikke menneskene og frigjøre seg fra dette onde men Jesu forsoningsgjerning på korset frigjør menneskene fra disse kreftene, der vi står igjen som seierherrer over det onde fordi Jesus seiret for oss.

2.4 Hvem er demonene?

5 Mos 32, 16-17 forteller følgende: «De gjorde ham sjalu med fremmede guder, gjorde ham rasende med det avskyelige. De ofret til ånder som ikke er guder, til guddommer som de ikke kjente, nye guder som nylig var kommet, guder som fedrene ikke visste om». I en engelsk oversettelse av teksten på hebraisk står dette enda mer konkret: “They roused Him to jealousy with strange gods, with abominations did they provoke Him. They sacrificed unto demons, no-

gods, gods that they knew not, new gods that came up of late, which your fathers dreaded not.”¹⁵

På nettsiden gotquestion.org forklares dette slik:

The Hebrew text here uses what is called synonymous parallelism, in which two or more lines communicate the same idea using different words. In this case, the parallels include “strange gods” and “demons that were no gods.” Grammatically, the demons and the foreign gods are the same. The text clearly connects pagan worship with evil spirits. The false gods are in contrast with the true God, the “Rock” in verses 15 and 17.¹⁶

Her sies det at demonene, ikke-gudene, gudene de ikke kjente, er det samme som demonene.

I Store norske leksikon kan vi lese en forholdsvis beskrivende framstilling om demoner.¹⁷

Forestillingen om dem finnes i flere religioner, og de blir da også i noen sammenhenger likestilt med avdødes ånder. Man tenkte seg også at disse demoner kunne ta plass som avguder i andre religioner som nevnt ovenfor. Ifølge Jeffrey Burton Russel hadde Justin Martyr følgende oppfatning:

He argued that the demons dwelt in idols and consumed the offerings that the pagans sacrificed to the idols. The pagan gods were not mere illusions but actual demons, servants of the Devil devoted to blocking Christ’s work on earth.....Such a point of view, widely held in the church.” (Russel 1981: 70)

Elaine Pagels sier også noe liknende om hva Justin Martyr tenkte om verdenslederes og herskeres kontakt med det gudommelige på den tiden:

Justin, for example, agreed with his fellow philosopher and adversary the devout pagan emperor Marcus Aurelius that the gods embodied elemental forces at work in the universe. Marcus however, identified himself with these powers, which he also called *providence*, *necessity*, and *nature*, and revered them as his divine patrons and protectors. (Pagels 188: 40)

Man kan altså gjennom forståelsen av skriftstedet i 5 Mosebok og også gjennom det som for eksempel Justin Martyr tenkte om demoner tenke at disse hadde plass som avguder i andre religioner. I Johannes Åpenbaring kapittel 12 finner man noe som indikerer at demonene er falne engler som djevelen har fått med seg i sitt fall og opprør mot Gud. I vers fire ser vi at en tredjedel av stjernene ble kastet ned på jorden og senere i vers ni ser vi at djevelen, eller Satan, ble kastet ned sammen med hans engler. Demoner og onde ånder blir brukt litt om en annen og

¹⁵Mechon Mamre, «Deuteronomy Chapter 32 דְּבָרִים»; tilgjengelig på <http://www.mechon-mamre.org/p/pt/pt0532.htm>

besøkt 21. oktober 2015

¹⁶gotquestion, «How are idols connected to demons»; tilgjengelig på <http://www.gotquestions.org/idols-demons.html>

besøkt 4. mars 2015

¹⁷ Store norske leksikon, «Demon»; tilgjengelig på <https://snl.no/demon>

besøkt 2. januar 2015

om begge deler. Men innenfor kristen tradisjon får Lucifer med seg en tredjedel av himmelens engler i et opprør mot den høyeste Gud. Alle disse sammen med Lucifer som er Satan, djevelen, blir kastet ned til jorden, altså ut av Himmelen og ut av Guds nærvær. De har valgt med sin frie vilje å gjøre det som er ondt, de har valgt å stå Gud imot. Disse, sammen med Satan får jorden som sitt tilholdssted. Vi ser da dette gjennom at Satan, den listige slange, frister Eva og Adam i Edens hage, og vi ser gjennom andre bibelvers at han oppholder seg på jordisk territorium. Job 1,6-7: «Så en dag kom gudesønnene og trådte fram for Herren. Blant dem var også Anklageren. Herren sa til ham: «Hvor kommer du fra?» og han svarte: «Jeg har streifet omkring på jorden.» I forbindelse med at Jesus blir fristet ute i ørkenen blir han også oppsøkt av Satan og får et tilbud om at alle jordens riker skal bli hans hvis han legger seg ned og tilber Satan selv, Matt 4,9. Altså får vi en helt klar forståelse om at Satans og demonenes territorium er på jorden. Noe som vi også kan se i 2 Kor 4,4: «For denne verdens gud har blindet de vantros sinn, så de ikke ser lyset som stråler fram fra evangeliet om Kristi herlighet, han som er Guds bilde». Dette indikerer at Satan har et herredømme på jorden, noe som han har vunnet seg gjennom å lure de første menneskene Adam og Eva til å synde mot Gud. Englene er jo åndelige vesener, i utgangspunktet skapt til å tjene Gud den høyeste i Himmelen. De er dermed også åndelige vesener på jorden og opptrer derfor i en annen dimensjon og åndsverden. Samtidig ser vi i Bibelen at også englene kunne være fysiske skikkelser som kom i oppdrag fra Gud, noe som vi kan møte i englene som besøkte Abraham og Lot. Slik beskriver dette at demoner kan opptre i både en åndelig usynlig og en fysisk drakt.

2.5 Djevelen opp gjennom historien

I gammel babylonsk religion trodde en på en ond makt som stod den gode skapermakten imot. Den babylonske skapelsesmyte som forteller om dette dateres til andre årtusen f.Kr. Dette er de første tegn på troen på en personifisert djevel. Paul Carus skriver:

It is probable that all the old Chaldean legends existed in several versions. Of the creation story we possess two accounts which vary considerably; but one of them, which is narrated on seven tablets, is of special interest to us, not only on account of its being the main source of the first chapter of the Old Testament, but also because we possess in it one of the oldest documents in which the existence of the Evil One is mentioned. He is called in Assyrian *Tiamtu*. (Carus 2008: 34)

I religionshistorien hevdes det at den jødiske og den senere kristne forståelse av djevelen er en arv fra denne opprinnelige babylonske overlevering. Men forståelsen av Den onde blir mer konkretisert i Jesu forkynnelse og det er jo først og fremst kristendommen som har en klar og definert lære og oppfattelse av hvem Satan er. I den første tid av Oldkirken og middelalderen blir

djevelen og demonene ofte sett på som en trussel mot menneskene som kommer utenfra. Spesielt hos kirkefaderen Athanasius og hans beretning om St. Antonio.¹⁸ Han hadde en ide om å forlate denne verdens materialisme og bo som asket ute i ørkenen for å leve og bli fristet slik som Jesus ble det av djevelen. I ørkenen bodde demonene, det hadde han en veldig klar forestilling om. Dette kan også kanskje spores tilbake til Azazelbukken som ble sendt ut i ørkenen. Er det en sammenheng mellom denne Azazelbukken i tredje Mosebok kapittel 16 og den falne engel Azazel som vi kan lese om i Enoks bok, kan dette være Djevelen selv? På nettsiden *Get back on track* sies det følgende:

Nøglen til hele forklaringen ligger i en korrekt forståelse af ordet Azazel. Dette er et ord som ikke forekommer noget andet sted i Det Gamle Testamente. Comprehensive Commentary siger: "Ligesom hebræernes og de kristnes ældste opfattelser mener Spencer, at navnet Azazel er navnet på Djævelen. Det samme mener Rosen ... Og One Volume Commentary skriver: "Azazel forstås at være navnet på en af de onde ånder." I forklaringen i Den Danske Bibel siges Azazel at være en ond ånd der menes at have hjemme i ørkenen.¹⁹

Vi kan lese i 1 Enoks bok kapittel 9 vers 6: «Du har sett hva Azazel har gjort, hvorledes han lærte menneskene all uretten på jorden og åpenbarte de evige hemmeligheter som var beredt i himmelen, og som menneskene strebet etter å kjenne.»²⁰ I alle fall forteller Athanasius om San Antonio og hans store fysiske kamper mot demoner og åndsmakter. Dette er skildringer som er svært beskrivende og konkrete og forståelsen var på denne tiden at dette var noe som angrep utenfra og kunne påføre store fysiske skader og som fikk mennesket ledet ut i fristelse. Dette ble da også starten på munkevesenet og klosterlivelsen. Vi skal se at dette bildet av menneskets kamp med det onde forandrer seg litt når vi kommer lenger opp i historien. Men i Oldkirketiden var Satan og demonene noe som mer fysisk angrep mennesker utenfra, og det er flere beretninger fra mennesker som virkelig opplevde dette. Her kan man nettopp referere til Athanasius` beretninger om St. Antonio som fysisk ble plaget av djevelen. Russel skriver om Athanasius` beretninger om St. Antonio. «Ordinarily it was assumed that demons, however much they threaten and frighten, did not have the power actually to harm the monk, but sometimes physical assaults were recorded».(Russel 1981: 174). Også i folketradisjonen senere i middelalderen operer djevelen i sagnforestillinger som Rumpelstilkin, Gamle Nick, tusser, troll og vetter osv. Ifølge Russel ble djevelen assosiert med disse for å gjøre han mindre farlig, som en motgift for

¹⁸ Jeffrey B. Russel, *The prince of darkness*: 1988, 86.

¹⁹ *Get back on track*, "Basundsdagen og Forsoningsdagen"; tilgjengelig på http://getbackontrack.org/hi/lang/da/Booklets/Hedenske_Helligdage_Eller_Guds_Hellige_Dage/Kapitel_3.html besøkt 21. Oktober 2015

²⁰ Smyrna Oslo, «Enoks 1 og 2 bok»; tilgjengelig på <http://janchristensen.net/ENOKSBOK-februar-2004.pdf> besøkt 2. januar 2015

den frykten han representerte.²¹ Gamle Nick, for eksempel, dro rundt og samlet menneskesjeler i sin store sekk på skulderen og man sammenligner til og med denne historien med den vi har om Santa Claus eller St Nicolas. Gamle Nick kommer direkte fra St. Nicholas. Det er mange assosiasjoner og likhetstrekk her ifølge Russel.²² Bildet forandrer seg ganske radikalt med Luthers inntog på arenaen selv om denne folketroen og forestillingen lever videre. Men under Luther blir djevelen mer en trussel i menneskets indre. Luther fører en stadig kamp med djevelen. Han diskuterer og blir konfrontert og fristet av djevelen stadig vekk, men dette skjer inne i Luthers hode for det meste. Imidlertid, i perioden på Wartburg opplever også Luther å fysisk bli angrepet av djevelen. Bamberger skriver i boka *Fallen Angels - Soldiers of Satan's realm*: «Satan appeared to him; whereupon the doughty monk threw his inkwell at the fiend and drove him off». (Bamberger 1952: 221). Djevelen er den store fristeren slik det framstilles av Jesus i evangeliene. Derimot er det viktig å få med at Luther også hadde en forståelse av at djevelen fysisk kunne være tilstede og også besette menneskers liv. Mange av Luthers sanger var jo direkte kampsanger mot Satan og hans åndehær der han påberopte seg Kristi beskyttelse over sitt liv. Russel skriver om Luther:

Luther felt this struggle intensely within his own soul. His diabolology came not only from scripture and tradition but also from personal experience. As Heiko Oberman puts it, "Sein Leben war Kampf gegen den Teufel /his hole life was a war against Satan." Luther felt that the Devil attacks more intensely as one advances in faith. He reported that the Devil attempted to deter him from Gods work in every possible way: through temptations, distractions, and even physical manifestations. He rattled around behind Luther's stove; at the Wartburg castle he pelted nuts at the roof and rolled casks down the stairwell; at the Coburg he appeared to Luther in the form of a serpent and the form of a star; he grunted audibly like a pig...." (Russel. *Mephistopheles, the Devil in the modern world* 1986: 39)

I senmiddelalderen har fokuseringen på djevelens tilstedeværelse vært så sterk at en forestilte seg at hele himmelen krydde av demoner. Det er kanskje naturlig at det kommer en opposisjon mot denne enorme fokuseringen på djevelens og demoners tilstedeværelse. Også i reformert protestantisme var forestillingen til Calvin veldig lik Luthers når det gjaldt engler og demoners realitet, men hans erfaringer med djevelens angrep var ikke som Luthers. Russel skriver: «Calvin firmly rejected the skeptical view that angels and demons are only human ideas.....Since he experienced the devils assaults less personally than Luther, Calvin assigned him a narrower place in the world». (Russel 1988: 174).

²¹ Jeffrey B. Russel, *Lucifer, the Devil in the middle ages* (Cornell University Press, 1984) , 66

²² Jeffrey B. Russel, *The prince of darkness* (Cornell University, 1988), 114.

I 1199 stadfestet Pave Inocens III inkvisisjonen der kirken skulle ryddes for kjettere.²³

Mennesker ble anklaget for å stå i ledtog med djevelen og for å ha inngått pakt med Satan selv og solgt sin sjel til ham mot å oppnå suksess i dette livet. Dette ble et prioritert arbeid for kirken og alle hjelpemidler kunne tas i bruk om nødvendig. Mange ble pint og torturert og måtte innrømme sin skyld for å kunne rense sin sjel, og mange ble etter hvert brent på bålet for at sjelen skulle renses for den kommende dom. Kirken var livredd for annerledes tenkende og så på dette som en trussel mot dens posisjon i samfunnet. Inkvisisjonen fortsatte i Spania til langt ut på 1500 tallet. At protestantismen la grunnlaget for en sterk vekst og frihet og demokrati i nordeuropeiske samfunn helt fram til i dag er det ikke tvil om, men når det gjelder hekseprosessene var protestantene like ivrige som katolikkene hadde vært. Det brant bål over hele Europa. Religionsfilosofen Paul Carus skriver dette i *The history of the Devil*:

Luther himself, be it said to his everlasting honor, did not persecute; and so long as he lived he succeeded in preventing among his followers all persecutions. Calvin however, ordered Servetus to be burned alive, because his belief in the trinity differed from his own.” (Carus 2008: 359)

At de som fryktet djevelens og de onde ånders påvirkning på mennesker så sterkt kunne tillate seg og samtidig gå djevelens onde ærend på denne måten er nok et mysterium for oss i dag. Den gang var de dog, barn av sin tid, og således påvirket av de politiske og religiøse prosesser fra sin egen samtid. Russel sier:

The witch craze was one of the most important episodes in the history of the Devil, reviving belief in his immediate and terrible powers to an extent unsurpassed since the time of the dessert fathers. It also revealed the most terrible danger of belief in the Devil: the willingness to assume that those whom one distrust or fears are servants of Satan and fitting targets of destructive hatred. Though the projection of absolute evil upon one`s enemies is not the exclusive property of those who believe in the Devil-atheist commisars practice it with as much zeal as inquisitors-belief in Satan did lend itself handily to the particularly grotesque form of demonization that was witchcraft. (Russel 1988: 166)

Mot midten av middelalderen og framover blir djevelen også framstilt på scenen i teater, romaner og forestillinger. Etter hvert med et visst humoristisk innslag. Man ser i Shakespeare`s Hamlet fokuseringen på djevelen. Man møter djevelen i Dr. Faustus som ble skrevet i 1547 av en anonym tysk protestant.²⁴ Her går den onde ånd Mephistopheles Lucifers ærend og Dr. Faustus skriver en kontrakt der han selger sin sjel, noe som han derimot senere angreir på. Vi møter beskrivende djelforestillinger i Dantes verk og kanskje den siste store dramatisering av krigen i Himmelen der Lucifer faller og hvordan han frister menneskene av John Milton på midten av

²³ Den katolske kirke, Inkvisisjonen – fra en historikers synsvinkel, tilgjengelig på <http://www.katolsk.no/tro/tema/historie/artikler/inkvhist> besøkt 21. oktober 2015

²⁴ Russel, *The prince of darkness*, 178.

1700 tallet. Nå begynner imidlertid denne tradisjonelle fryktforståelsen for djevelen å miste fotfestet i det som etter hvert blir det opplyste Europa. «Milton`s is the last convincing full-length portrait of the traditional lord of evil. In the eighteenth and nineteenth centuries, the concept would be worn down by rationalism and distorted by Romanticism.» (Russel 1986: 127). Etterhvert blir romantikkens versjoner av djevelen en stakkars taper som framstår så humoristisk og ynkelig at folk nesten får medfølelse med denne skapning som har blitt så dårlig behandlet av Gud. I denne perioden tenker til og med noen at djevelen virkelig prøvde å redde menneskene ut av den grusomme skapergudens klør og var egentlig den gode i hele dette spillet. I noen kretser framstår djevelen som frihetsfigur og kulthelt.

Many romantics of the revolutionary sort argued that if the greatest enemy of traditional Christianity was Satan, then Satan must be a heroic rebel against unjust authority and one greatly to be praised. They did not intend such a statement as a theological proposition, but rather as a symbolic challenge and a political program.
(Russel 1988: 221)

Det er ikke en bevisst tro på en personlig ond makt, men han representerer for disse romantikerne frihet for religiøs undertrykkelse og makt. Forestillingen om djevelen som en personlig ond makt faller i store deler av vestlig vitenskapstenking helt bort som noe ikkeeksisterende. Dette blir etter hvert også inkorporert i kristen teologisk liberal tanke. «Mainstream, liberal Protestant theology on the other hand tended to deny or at least ignore the Devil». (Russel 1988: 241). Tanken på at det finnes en personifisert ond skapning som påvirker oss mennesker med sin ondskap, og som i tillegg framstilles til dels i en nokså latterlig skikkelse, blir som Russel beskriver vanskelig å ta seriøst i enkelte spesielt vestlige miljøer der vitenskapen og det rasjonalistiske mennesket står i sentrum. Derimot skal det sies at det parallelt med disse nye tanker om djevelen og hans eksistens alltid har vært konservative grupper av troende i den vestlige verden som har holdt fast ved den tradisjonelle kristne oppfatning av djevelen som en personlig Guds og menneskers motstander.

2.5.1 Synet på det onde og dets opprinnelse i tidlig kirkelig tradisjon, blant Middelalderens skolerte og reformatorene

Det vi kan konstatere er at det totale bildet av hva som var de tidligste kirkefedrenes oppfatning var bygget på den tradisjonen som de første kristne, apostlene og Jesus hadde angående det ondes opphav og eksistens. Det er allikevel ikke til å komme bort i fra at kirkefedrene også var påvirket av forskjellige gnostiske tanker som det florerte av på den tiden, men som det etter hvert ble tatt et oppgjør med, noe som resulterte i kirkemøtet i Nikea i 325 e.Kr. der keiser Konstantin

samlet sammen kirkeledere og biskoper i et økumenisk råd der en trosbekjennelse ble vedtatt. Men som en samlebetegnelse kan vi nok si at de fleste av den vestlige kirkes kirkefedre i alle fall hadde en tradisjonell oppfatning av djevelens eksistens som en personifisert ond makt som stod Gud imot. Augustins syn på djevelens eksistens var en tradisjonell oppfatning om at engelen Lucifer som vi kan lese om i Jesaja kapittel 14 gjorde opprør mot Gud og ble til djevelen. (Russel 1981: 209-210). De av englene som var med Lucifer i dette opprøret, ble til demonene. Dette er en oppfatning som har vært tradisjonell tanke i den kristne tradisjon. Når det gjelder budskapet fra Enoks bok og også andre bøker i samme sjanger som Jubileerboken, Jasher's bok og boken om kjempene der det fortelles om vokterne, de falne engler som hadde sex med menneskedøtrene og fikk barn som ble kjemper, så var ikke dette noe som Augustin støttet. Augustin var den av kirkefedrene som har påvirket den vestlige kirke mest, og hans syn på at det her har vært snakk om de rettferdige mennesker av Sets ætt som fikk barn med menneskedøtrene har vært gjeldende i tradisjonell kristen tanke i alle fall i den vestlige kristendom. Hvorvidt den hebraiske teksten av uttrykket «Guds sønner» er en betegnelse for at det kun er snakk om spirituelle skapninger, altså engler, eller om at det også kan være snakk om mennesker, finnes det mye debatt rundt. Justin Martyr, den første store apologet, var imidlertid tilhenger av teorien om vokterne, de falne engler fra Enoks bok som forlot sine høye stilling i en sammensvergelse om å ta koner blant menneskedøtrene. Ifølge religionshistoriker Jeffrey Burton Russel i boken *Satan, the early christian tradition* hadde Papias, biskop av Hierapolis, en teori om at disse vokterne var satt av Gud til å vokte over forskjellige nasjoner, men at de forlot disse stillingene for å ta koner blant menneskedøtrene. Russel skriver:

Papias, bishop of Hierapolis in Asia Minor about A.D. 130, conflated the ancient story of the Watcher angels with another Jewish apocalyptic tradition that held that God had appointed angels to govern the earth and its nations. In late Jewish and early Christian thought, the idea that each person and each nation had its own angel or angels was common. Papias argued that these angels had abused their authority and come to a bad end. Thus the domination of the Watchers were melded into a general category of fallen angels. (Russel, Satan 1981: 45-46)

Både Justin Martyr og Ireneus, biskop av Lyon hadde senere liknende teorier, skriver Russel videre. Også kirkefaderen Origenes hevdet det samme. Forskjellige bøker og overleveringer florerte og man kan tenke at det var mange forskjellige teorier om det som en gang hadde skjedd i urhistorien. Som tidligere nevnt er også 2 Peters brev og Judas brev en hentydning mot at de første kristne kjente til teorien om de falne engler såpass godt at de gjengav dette i skriftlig form i brevene. Man kan anta at dette kan ha vært en allmenn oppfatning av det som en gang skjedde. Flavius Josephus, den kjente jødiske historiker, skrev følgende:

For many angels of God accompanied with women, and begat sons that proved unjust, and despisers of all that was good, on account of the confidence they had in their own strength; for the tradition is, that these men did what resembled the acts of those whom the Grecians call giants. But Noah was very uneasy at what they did; and being displeased at their conduct, persuaded them to change their dispositions and their acts for the better: but seeing they did not yield to him, but were slaves to their wicked pleasures, he was afraid they would kill him, together with his wife and children, and those they had married; so he departed out of that land. – 1.72-75²⁵

Det som ut fra dette er klart, er at kirkefedrene hadde en klar forståelse av at djevelen er en personlig ond makt som står Gud og menneskene imot, og som forårsaker sykdom, ulykke synd og nød i menneskets tilværelse. Selv om det utover middelalderen synes å ha forandret seg en del i forhold til oppfatningen av hvorvidt denne teorien om vokterne, de falne engler var relevant, er det tydelig at ideen om en personlig ond makt gjennom djevelen var reell. Ifølge Russel beholdt Luther, Calvin, de andre reformatorene, mystikerne og den pre- faustinske litteraturen den opprinnelige ide og tradisjon om djevelen.²⁶ Calvin videreførte det augustinske syn på hvem Guds sønner i Genesis kapittel 6 referer til. Dette gjorde også Thomas Aquinas.²⁷ Kanskje har dette vært den vanlige oppfatning i den vestlige teologiske tradisjon da vi også i vestlig teologi har vært sterkt preget av augustinsk lære spesielt.

2.6 Hvem er de onde ånder og de falne engler?

De onde ånder stifter vi også bekjentskap med i Det nye testamentet gjennom flere historier der Jesus og apostlene driver disse ut av mennesker. Vi ser også at Jesus har kjennskap til disse onde åndene da han spør dem hva de heter, Luk 8,30: «Jesus spurte ham: «Hva er navnet ditt?» «Legion», svarte han, for det hadde fart mange onde ånder inn i ham». Her er det slik å forstå at Jesus har så nært kjennskap til hvem disse er at han rett og slett spør, og de svarer.

Det fortelles om englene som hadde syndet i 2 Pet 2,4: «For Gud skånte ikke engler som hadde syndet, men stjertet dem ned i avgrunnen, hvor de holdes i varetekt med mørkets lenker til dommen». Hvem er disse? De er jo i fangenskap. De er ikke delaktige i en demonverden som har påvirkningskraft på oss mennesker. Skal de en gang slippes fri? Når det er snakk om disse

²⁵ DeliriusRealm, «Watchers/ Nephilim»; tilgjengelig på <http://www.deliriumsrealm.com/watchers/#Josephus> besøkt 4. mars 2015

²⁶ Jeffrey B. Russel. Mephistopheles, the Devil in the modern world (Cornell University, 1986) , 26.

²⁷ Douglas Hamp, «Part Seven: The Sons of Seth and Daughters of Cain Theory Refuted»; tilgjengelig på <http://www.douglashamp.com/the-sons-of-seth-and-daughters-of-cain-theory-refuted/> besøkt 11. februar 2015

englene, er disse de samme som englene som falt sammen med Lucifer i hans fall, eller er det noen andre engler som ikke var del av det første fallet? Denne tradisjonen om et annet englefall blir avvist av blant annet Augustin, men var sentral i Justin Martyrs forståelse. Russel skriver i boken *Satan, the early christian tradition*, at Justin Martyr lente seg sterkt på denne teorien om de falne engler, vokterne, i tråd med de apostoliske fedre. (Russel 1981: 65-66). Tradisjonen om dette fantes i beste velgående og levde blant de første kristne og i jødisk tradisjon før det, og her kan det refereres til Enoks bok der historien om de falne engler og deres avkom er utgangspunktet for de onde ånder. Vi ser også i 2 Pet 3,19.20; «..og slik gikk han bort og forkynte for åndene som var i fangenskap. De hadde vært ulydige i Noahs dager, den gang Gud ventet tålmodig mens arken ble bygd. I den ble noen få mennesker, åtte i alt, frelst gjennom vann». Hvem er disse åndene? Er det englene som syndet ved å forlate sin høye stilling i Himmelen for å få barn med menneskedøtrene som de så var så vakre? Vi leser om dette i 1. Mosebok kapittel 6. I tradisjonell augustinsk forståelse, forklares disse vers med at Guds sønner er den rettferdige slekt til Set. Slik avdramatiseres hele forståelsen om at det kan ha skjedd en kobling mellom engler og mennesker som skal ha ført til at det har blitt født fram en ny hybrid rase av kjemper. Ifølge nettsiden *gotquestions.org* finnes tre basisteorier på hvem disse gudesønnene er: «De tre primære teoriene om sønnenes identitet er at de: 1) var falne engler, 2) kraftfulle herskere, eller 3) de var gudfryktige etterkommere av Set som giftet seg med ugudelige etterkommere av Kain.²⁸

Det var først i det femte århundre etter Kristus at enkelte kirkefedre begynte å lansere en alternativ tolkning av 1 Mos 6. Det var øyensynlig Krysostomus og Augustin som var først ute med disse nye tolkningene. De forklarte at «Guds sønner» var de gudfryktige etterkommerne av Adams sønn Set, som begynte å blande seg med Kains ugudelige (kvinnelige) etterkommere, «menneskenes døtre».²⁹

I alle fall ser det ut til at det var Augustin som fikk sterkt gjennomslag for denne alternative tolkning av 1 Mos 6,2 i videreføringen av den vestlige kirkes tolkning av dette, selv om denne ide først ble lansert av Julius Africanus enda tidligere.

Julius Africanus (c. 180-240?), who wrote a «Cronicle» (MPG 10, 63-94), interpreted Genesis 6:2 by distinguishing between the «sons of God,» whom he identified as the sons of Seth, righteous humans, from the «angels of God,» whom he identified as the Watchers. This distinction did not endure, but the idea that all the beings of Genesis 6:2

²⁸gotquestions, «Hvilke var sønnene av Gud og menneskenes døtre i 1. Mosebok 6:1-4?»; tilgjengelig på <http://www.gotquestions.org/Norsk/sonner-av-Gud.html>

besøkt 11. februar 2015

²⁹ Innsyn, «Guds sønner»; tilgjengelig på

<http://www.magasinet-innsyn.no/index.php/artikler/bibelhistorie/item/51-guds-sonner>

besøkt 22. januar 2015

were the sons of Seth persisted, helping to dislodge the story of the Watchers from the tradition. (Russel 1981: 234)

Hvis vi ser på forståelsen av ordet gudesønner ser vi en gjennomtrengende forklaring på dette i Bibelen som om at dette handler om englene. Det samme ordet brukes i Jobs bok kapittel 1,6: «Så en dag kom gudesønnene og trådte fram for Herren. Blant dem var også Anklageren.» Er det her englene, Guds engler det er snakk om? Var Satan også blant dem? Hadde han også tilgang til å komme fram for Gud? Slik dette framstilles i Jobs bok, legges det føringer for å mene det. Forklaringer av 1 Mosebok kapittel 6 om at dette gjelder de rettferdige av menneskene blant Sets ætt, blir upresise i forhold til det som står videre, at det var kjemper på jorden. Hvorfor brukes gudesønn og menneskedøtre? Hvis dette dreier seg om menneskebarn, hvorfor blir da dette ikke presisert? Vi ser også senere i bibelhistorien at menneskene møtte på kjemper, og disse var så store og velfungerende at det vanskelig kan dreie seg om en forvokst menneskelig rase. Vi vet at de første kristne og i førkristen jødisk tradisjon hadde tilgang til Enoks bok hvor alt dette med kjempenes verden og englens fall er rikt beskrevet. Var denne boken som en regner med har blitt skrevet ned en gang mellom 100-300 f. Kr. bare mytologi fra denne tiden, eller er det snakk om at det kanskje er en lengre forteller-og overleveringsdimensjon bak disse skrifter? Flere eksemplarer ble funnet av Enoks bok i Dødehavsrullene som ble oppdaget mellom 1947 og 1956 i forskjellige huler i Wadi Quamran, nordvest for Dødehavet. Joseph B. Lumpkin skriver om Enok: «He was the first to write a testimony and he testified to the sons of men among the generations of the earth.» (Lumpkin 2006: 41). Videre sier Lumpkin:

The first century christians accepted the book of Enoch as inspired, if not authentic. They relied on it to understand the origin and purpose of many things, from angels to wind, sun, and stars. In fact, many of the key concepts used by Jesus Christ himself seem directly connected to terms and ideas in the book of Enoch. (Lumpkin 2006: 95)

Vi ser også i Judas brev vers 6-7; «Og de englene som ikke tok vare på sitt høye verv, men forlot sin egen bolig, dem holder han bundet i mørket med evige lenker til dommen på den store dagen. På samme måte var det med Sodoma og Gomorra og nabobyene deres, hvor de levde i hor slik som disse englene, og i unaturlige lyster. De ble straffet med evig ild og er blitt et advarende eksempel». Og også i Judas brev vers 14-15; «Det var også om dem Henok, Adams etterkommer i sjuende ledd, profeterte da han sa: «Se, Herren kommer med sine hellige engler i tusentall for å holde dom over alle og kreve hvert menneske til regnskap for alle ugudelige gjerninger de har gjort, og for alle trassige ord de har rettet mot ham, disse gudløse synderne.» Det er her sterke indikasjoner på at de første kristne kjente godt til disse skriftene som tradisjonen tilskriver Enok. Noen som Lumpkin mener da også at dette virkelig kan være overleveringer fra denne som har gått i generasjoner. Det er derimot mye usikkerhet rundt

tilblivelsen av dette skriftet, og det er meget usannsynlig at dette skriftet kan tilbakeføres til Enok selv, men kan det her være en tradisjon av muntlige overleveringer? Uansett så blir det spekulasjoner. At usikkerheten rundt forfatterskap er så stor, gjør jo at det er forståelig at det ble rettet skepsis til den gudsinspirerte dimensjonen i dette. Allikevel tyder den historiske tradisjonen på at teorien som beskrives i Enoks bok, var sterk blant jødene og de første kristne. Det tyder på at disse skrifter har gått tapt i den vestlige kristendomshistorie, men levd videre i etiopisk kristenhet.³⁰ Hvorvidt vi kan bruke Enoks bøker som en referanse i forhold til det som har skjedd en gang langt tilbake i urhistorien, er et vanskelig spørsmål. Det som synes klart, er at vi får noen referanser i forhold til annen mytologisk overlevering om kontakt mellom himmelske vesener og mennesker, som bare står oppført i historiebøkene som mytologi. Kan det være sannhet bak denne mytologien? Myter kan jo også være sanne, men de er muntlige overleveringer som ikke alltid verken kan bekreftes eller avkreftes. Hva skjedde i Noas dager da kjempene var på jorden? Var det disse som forårsaket de store grusomhetene som førte til at Gud ville utrydde det han hadde skapt? Var verden gjennom dette blitt så totalt infisert av ondskap, noe som gjorde at Gud valgte å gjøre ende på alt dette onde? Han angret på at han hadde skapt menneskene. Det vi blir fortalt i Enoks skrifter, er at det nettopp er disse kjempene som dør i syndefloden mens deres ånder lever videre som de onde ånder. Det er disse som er evige ånder som leter etter fysiske kropper å innta, ettersom de fysisk har mistet sine kropper i syndfloden.

Himmelens ånder skal ha deres boliger i himmelen, og jordens ånder, som ble født på jorden, skal ha deres boliger på jorden. Og åndene til kjempene, Nafilim, som øver fordervelse og overfall og kamp og bringer ødeleggelse på jorden og volder sorg, de spiser ikke noe, de tørster ikke og kan ikke iakttas. Disse ånder vil reise seg mot menneskebarna og mot kvinnene, for de er utgått fra dem.³¹

Det står i 1 Mos 6,4; «Det var kjemper på jorden i de dager, og siden også. For gudesønnene gikk inn til menneskedøtrene, som fødte dem barn. Dette er de mektige fra eldgammel tid, de navngjetne». Disse levde altså lenge, fordi de var åndelige vesener ved englene, men jordiske ved mødrene. Jesus kjente dem igjen ved navn, disse var jo navngjetne. I Enoks bok forteller oss klart at disse er de onde ånder. Hvis myter også kan være sanne beretninger og overleveringer, kan dette da ha et grunnlag faktisk historie? Kan dette ha skjedd en gang i historien? Det gir oss i alle fall en forståelse for grekernes gudeverden og også andre religioners gudesystemer av

³⁰ [ethiopianorthodox.org](http://www.ethiopianorthodox.org), «The Bible» tilgjengelig på <http://www.ethiopianorthodox.org/english/canonical/books.html>
besøkt 2. Mars 2016

³¹ [Janchristensen.net](http://janchristensen.net), «1 og 2 Enoks bok» tilgjengelig på <http://janchristensen.net/ENOKSBOK-februar-2004.pdf>
besøkt 22. Januar, 2015

halvguder og guder. Kan dette gi noen svar på noen av vår tids historiske mysterier, eller i alle fall en teori, en hypotese? Kris Guleng skriver på sin nettside:

Den katolske kirkes Origenes – kjent som ”teologiens far” – bekrefter både Enoks bok og det faktum at engler kunne, og faktisk levde og bodde, sammen med menneskenes døtre. Han til og med advarte imot muligheten for engle- eller nefillim-infiltrasjon av kirken selv. Merkelig nok, mens tusen av hans skrifter fremdeles er vurdert som hellige for dem, så var det dette temaet som stemplet ham som kjetter da den falske ”doktrinen” om Sets sønner ble unnfanget!³²

Videre kan vi lese hva Neil Forsyth sier i boken *The Old Enemy: Satan and the Combat Myth*:

At the time when Origen`s career was starting, the story of the lustful angels was still popular in the church. We have noted it`s use in Justin Martyr, Irenaeus, Athenagoras, and Tertullian. More important, Origen`s chief models, Philo and Clement of Alexandria, both make use of the story. In Philo we find an allegory of the cause of sin which fuses the watchers and the Eden story to make lust the basis of the angels`s fall and the fall of all creatures. (Forsyth 1989: 367)

I forhold til den nytestamentlige inspirasjonen fra Enoks bok er begrepet «Menneskesønnen» det mest sentrale. Kan dette være et bevis for at Enoks bok var godt kjent blant de første kristne?

Til tross for Det Gamle Testaments hyppige mangel på guddommelig anvendelse av frasen, så gjengir 1. Enok mange reiser til himmelen, der han bruker tittelen ”Menneskesønnen” ustanselig for å henvise til den før-inkarnerte Kristus. Av spesiell Messiansk betydning, beskriver Enok følgende scene: Englene "forherliger med all sin lovprisningskraft; og Han opprettholder dem i hele denne takksigelsehandling mens de lovpriser, forherliger og opphøyer Åndenes Herres navn til evig tid... Stor var deres glede. De velsignet, forherlighet og opphøydte fordi navnet på Menneskesønnen var åpenbart for dem.” (1. Enok 68:35-38)³³

Leser vi i Matteusevangeliet ser vi raskt at denne Jesus-tittelen florerer her. Det kan tyde på at det kanskje nettopp er fra Enoks bok at dette begrepet er hentet. Utfra vers i 2. Peters brev og Judas brev kan vi også anta at de første kristne kjente til Enoks bok og at dette kanskje også var en del av jødisk tradisjon. Teorien om vokterne, eller de falne engler som et annet englefall utenom det som hadde med djevelen selv å gjøre, kan ha vært en oppfatning av de onde ånders inntreden. Vår vestlige kristne tradisjon er derimot sterkt preget av augustinsk lære som derimot fornekte denne teorien. Augustin ble født over 300 år etter Jesus, og det har fram til hans tid vært en tradisjonell aksept for teorien vi finner i Enoks bok. Eller er det en rett tolkning at gudesønnene var de rettferdige av menn fra Sets ætt? I dette spørsmål vil teologer strides. Det er

³² GabrielSans, «Hvorfor er ikke Enoks bok i Bibelen?»; tilgjengelig på http://gabrielsans.info/gsi/hvorfor_er_ikke_enoks_bok_i_bibelen_1.html besøkt 10. februar 2015

³³ GabrielSans, «Hvorfor er ikke Enoks bok i Bibelen?».

en problemstilling med mange fasetter som går inn i mytologi, urhistorie, religionshistorie, filosofi og bibeltolkning. Å komme fram til klare svar vil være vanskelig, hvert syn vil ha sine talsmenn og forkjempere med sine forklaringer.

Kapittel 3 DJEVELENS NÆRVÆR PÅ DEN MULTIRELIGIØSE ARENA

3.1 Den multireligiøse arena

Mangfoldet er enormt på den multireligiøse arena i dag. Vi kan velge i et stort spekter av religioner, ideologier, sekter etc. Samfunnet i dag er postmodernistisk også på den religiøse fronten, og man velger det man vil ha og det som passer oss best. Man kan ta litt herfra og litt derfra og gjøre det til vår egen religiøse overbevisning. Holdningen i samfunnet er ofte relativistisk og postmodernistisk, at det som fungerer for deg er bra, mens noe annet kan fungere for meg. Det skal være en allmenn åpenhet til alt og aksept for at alt er like bra så lenge en ikke påtvinger det på andre. Riktignok tar de aller fleste avstand fra ekstremistiske grupper innenfor religion, men allikevel skal man generelt være aksepterende i møte med andre på en slik måte at alt kan være like rett. Kan man i denne settingen stille spørsmål om det finnes noe som er bedre enn andre ting? Man kan for eksempel vanskelig sammenligne kristen etikk og livssyn om menneskeverd og nestekjærlighet med trossamfunn der okkult virksomhet, frykt for det onde og tilbedelse av dette er fremtredende. I slike kontraster vil de fleste mene at noe faktisk er bedre enn noe annet. Det finnes mange kulturtradisjoner som er sterkt religiøse og som samtidig kan føre til lidelser i familie og lokalsamfunn. Jeg kan nevne som eksempel en av festene vi var vitne til i tiden vi bodde i Sør Amerika. Festen var til ære for moder jord, og det var og er slik at desto mer alkohol som ble drukket desto mer tilba en moderjord for jordens føde. Denne sterke alkoholbruken får store konsekvenser for familiene gjennom mishandling av både barn og ektefelle. Det fører også til økonomiske problemer da mye av pengene blir brukt i forbindelse med disse festene. Det er mange som setter seg i stor gjeld for å kunne betale for alt de bruker i løpet av den tiden festen varer. Er dette positivt? Er dette deler av en kultur og religion som man kan sidestille med alt annet? Det finnes mange lignende eksempler i andre religioner og folkegrupper. I dette perspektivet må det ikke være slik at alt er like bra, for det er det ikke. Å være kulturrelativistisk kan i ytterste konsekvens føre til at en godtar alle kulturers egenart. Men som kristen misjon kan man i noen situasjoner være med på å forandre det som er ødeleggende for mennesker og samfunn selv om det faktisk betyr at vi til en viss grad utfører en form for kulturimperialisme? Kanskje vi kan stille oss det spørsmålet om en kulturrelativistisk

tilnærming til all religion er noe som alltid er det beste for mennesket? Det kan i så fall føre til at man må akseptere mange ting en i utgangspunktet kan være imot, og det kan by på store utfordringer for kristen misjon.

3.2 Eksklusivisme og andre religionsteologiske modeller

I forhold til en bibelsk tanke og en religionsteologisk modell som eksklusivisme, er alle andre religioner og trossamfunn avgudsdyrkelse og noe som står Gud imot. Det er kun gjennom troen på Kristus at et menneske kan komme til Gud og ikke gjennom andre religioner og trossamfunn.³⁴ I så måte er tradisjonell kristendom en ekskluderende religion. Vi ser i dag imidlertid mange eksempler på en stor okkult interesse gjennom media, tv program, musikkindustrien, alternative messer og lignende som forteller oss noe om hva folk er opptatt av. Når det er et så stort fokus på disse ting og paranormal virksomhet speiler det mye av hvordan samfunnet nå er. Sekulariseringsteorien om at religiøse verdier mister sin kraft og verdi i moderne samfunn har rett og slett slått feil. Peter Berger som var en av eksponentene for denne teori har siden erklært at denne rett og slett var feilslått.³⁵ For det som skjer er på mange vis det stikk motsatte. Den religiøse aktiviteten er i ferd med å bli mye større, det er bare det at nå er det så enormt mye å velge mellom i forhold til tidligere. Noen ser på kristendommen som en universell religion som inkluderer alle, den såkalte «universalisme-tanken.» Her er det ingen sannhet over alle andre, kristendommen representerer bare en av veiene til Gud. Dette er læren om at alle mennesker vil bli frelst.³⁶ Så tidlig som hos kirkefader Clement av Alexandria er dette en gjeldende tanke. Russel skriver om Clement av Alexandria: «..but a number of considerations urged Clement toward universalism – the idea that the fullness of time would bring salvation to all without exception.» (Russel 1988: 78). I et multireligiøst samfunn er jo dette i utgangspunktet en inkluderende og respektfull måte å se kristendommens budskap på. Dette fører til at alle som er i et religiøst fellesskap av hvilken som helst art har sin vei fram til det siste mål eller frelse. Kristendommen er ikke her den eneste sannhet, andre veier fører også til Gud, altså Gud virker gjennom andre religioner. Fra et mere tradisjonelt teologisk ståsted er en slik tanke motstridende

³⁴theopedia, «Exclusivism»; tilgjengelig på <http://www.theopedia.com/Exclusivism>

besøkt 6. mars 2015

³⁵Idunn, «Religionskritikkens gjenkomst og dens religiøse bruk»; tilgjengelig på

http://www.idunn.no/kok/2008/02/religionskritikkens_gjenkomst_og_dens_religiose_bruk

besøkt 6. mars 2015

³⁶Carm, «Universalism»; tilgjengelig på

<https://carm.org/universalism-is>

besøkt 6. mars 2015

mot ulike tekster i Bibelen der det kommer til klart uttrykk at det bare finnes en vei til Gud, nemlig gjennom troen på Jesus Kristus, slik det står skrevet i Evangeliet etter Johannes kapittel 14,6: «Jeg er veien, sannheten og livet. Ingen kommer til Far uten ved meg.» Hvis det er slik at alle religioner fører fram, hva er da vitsen med å drive misjon, da blir misjonsarbeidet overflødig, og kan utfra vestlig engasjement bare være en form for vestliggjøring av andre kulturer. For kirken ligger det tradisjonelt en dypere mening bak det å drive misjon, at det faktisk er viktig. Man leser om hvor viktig dette var for de første kristne i Apostlenes gjerninger. Derav kan man forstå at de har hatt en forståelse av at det kristne budskapet og troen på Jesus Kristus var det eneste som førte et menneske til Gud. Motstanden mot andre guder var også stor hos apostlene og de første kristne. Kunne disse andre guder da bare være kanaler for andre veier til Gud selv? Hvis det er slik, kan det være ting i de bibelske skriftene som kan være problematiske å lese slik de framstår.

3.3 Halloween

Grunnen til at jeg beskriver denne form for nyreligiøsitet er at den har en relasjon til det Bibelen framstiller som onde krefter, og den er blitt så altomfattende uten at det religiøse budskapet bakenfor blir formidlet. Her er det også kommersielle krefter som rår, og mennesker og samfunn har begynt å feire dette over hele verden. Halloweenfeiringen kom til Norge for alvor sent på 1990-tallet og har bare eksplodert etter hvert. Dette er også tilfellet i Sør Amerika hvor jeg har oppholdt meg i mange år. Halloweenfeiringen ser ut til å være en ny stor global interkulturell feiring. I Norge har vi sett i lengre tid at kristendommen mister stadig mer plass i skole og samfunn generelt. Interessen for det religiøse er allikevel stor. Dette er noe vi kan merke gjennom stadig økende tilbud i alternative messer og innslag i media. Halloweenfeiringen slik den framstår i dag er også et resultat av en sterkt mediastyrt merkevare. Det ser ut som at de fleste skolerte innenfor historie og religion som uttaler seg om halloweens opprinnelse på nettet, ser denne festen som en arv fra den opprinnelige keltiske Samhain feiringen hvor kontakten mellom de levendes verden og de dødes og åndenes verden er helt sentral. Synspunktene om hvorvidt denne feiringen har størst utgangspunkt i Samhain eller kristen-katolsk tradisjon, er sprikende, men det synes for meg som at det er størst enighet om at hovedelementene i dagens populære halloweenfeiring har sterkest påvirkning fra Samhain og deretter fått blandet inn andre elementer både fra mexicansk tradisjon om de dødes dag og populærinnslag fra etterkrigstidens USA. Det vi i alle fall kan se i en del av denne feiringen, er de store innslagene og forestillingene som er knyttet opp mot døden og spirituelle skikkelser som gjenferd, mannen med ljåen, djevler og hekser. Selv om halloweenfeiringen i sin populærversjon kan synes uskyldig så kan allikevel

denne sterke fokusering på disse ting som har med den hinsidige verden å gjøre, gi et uttrykk for en interesse og søken i det åndelige. Kan det være at noen drar denne interessen videre i forbindelse med halloweenfeiringen der de befatter seg med spiritisme i forskjellige varianter, i starten kanskje bare for å ha det morsomt uten å vite noe om at dette faktisk kan være farlig, jfr. Margit Sanedemos advarsler om dette i intervjuv med Norsk Ukeblad.³⁷ Det er mulig at mange ikke tenker eller tror at dette er noe reelt, og som bruker dette i starten bare som en lek. Festen som har elementer av gammel katolsk tradisjon, er allikevel en irsk førkristen pagan ofring til Samhain. Det er ulike tanker om hvorvidt Samhain er en benevnelse på et underjordisk vesen, de dødes gud eller bare illustrerer tiden hvor kelterne gjorde sin store innhøsting.³⁸ Men akkurat denne kvelden 31 oktober hadde kelterne en forståelse av at avstanden mellom de levendes verden og de dødes verden var på sitt svakeste punkt slik at det denne natten var stor bevegelse fra de dødes verden og over i de levendes verden. Dette førte da til at døde og onde ånder kom for å plage menneskene.³⁹ Kelterne brukte derfor ofringer, masker og drakter som et middel for å skremme vekk de døde og de onde åndene. Mat, frukt og grønnsaker ble lagt ut til de utenomjordiske for at de ikke skulle plage dem som bodde i huset. I USA har det vokst fram en populær fest av den tradisjonen irene tok med seg dit.

I Norge i dag finnes det også mange forskjellige alternativmesser der mange forskjellige livssyn blir representert. Det er mange besøkende på disse messene, og det viser at det er et stort marked for dette.⁴⁰ Vi ser også en stadig større interesse for katolsk kristendom der tilknytningen til visuelle ytre tegn og former for mystikk er større og mer innholdsrik enn i tradisjonell luthersk/reformert tro. Mennesker søker i langt større grad ytre tegn på en religiøs identitet. Hvordan denne religiøse søken kan gjøre seg gjeldende i for eksempel musikk og litteratur skal vi nå se på.

3.4 Djevelen i populærmusikk og litteratur

Man ser i dag en sterk fokusering på det okkulte også i musikkbransjen. Fra 70-tallet og et stykke utover 90-tallet ble for eksempel satanisme innenfor musikken stort sett assosiert med

³⁷ Margit Sandemo, «Mitt møte med mørkemaktene», Norsk Ukeblad (1990) : 50.

³⁸Nur ul quran oslo, «Om Halloween»; tilgjengelig på <https://nurulquranoslo.wordpress.com/2014/10/31/om-halloween/> besøkt 6. mars 2015

³⁹Vg, «Derfor feirer vi Halloween»; tilgjengelig på <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/derfor-feirer-vi-halloween/a/10062736/> besøkt 6. mars 2015

⁴⁰alternativ.no, «Alternativmesser i Norge - 100.000 besøkende»; tilgjengelig på <http://www.alternativ.no/messer/nyheter/alternativmesser.php> besøkt 6. mars 2015

hard rock og heavy metal. Musikken skapte et tøft image som preget denne stilen. Mange av disse gruppene var muligens ikke veldig bevisst religiøse i en okkult virksomhet, men stilen ble sett på som forenlig med mange ting satanisme og tilsvarende religioner representerte. Det finnes grupper og musikere innenfor denne sjangeren som i stor grad har gitt uttrykk for at de har hatt et forhold til det okkulte på et religiøst personlig plan. Derimot ser vi i dag at populærmusikken med dens utøvere i større grad enn tidligere profilerer en okkult, demonisk trend i musikken sin, gjennom tekster og musikkvideoer. Hva er det som gjør som gjør at dette er så framtrødende i denne bransjen, og hva er det som gjør dette så innbringende økonomisk, at noen av de mest kjente populærmusikere, som for eksempel Lady Gaga og Eminem, snakker om sine demoner, at de har solgt sin sjel til djevelen osv.? Noen poengterer ganske klart at det er djevelen som har gitt dem den populariteten og berømmelsen de har. Hvordan er det mulig at Nicki Minaj kan ha et sceneshow som synes å framstå som et satanisk ritual og blir applaudert av og beundret av en fullsatt sal i en Grammypris utdeling, fulgt av millioner av tv seere verden rundt, lovprist for sin musikk og genierklært av mange?⁴¹ Hvordan kan Eminem bli genierklært innenfor sin sjanger når han i så tydelige tekster snakker om sine demoner?⁴² Mange slike trekk kommer fram hos flere av disse verdens ungdomsidoler. Kanskje kan man spørre seg: «Hva er det som gjør Satan og det okkulte så populært?» Tydeligvis selger dette budskapet. Er det bare et ytre skall, en «gimmick» som av effektfulle årsaker er attraktiv, eller er det her åndskrefter som står bak? Bibelen forteller om en helt reell kamp mot makter, myndigheter og onde åndehærer i himmelrommet. Dette kommer for eksempel klart fram i Paulus ord fra Ef 6,12. Nå er Karen Blixen, den danske kjente forfatteren død, men i en dokumentar av hennes virke kommer det fram at hun hadde en klar agenda på hvor hun fikk sin berømmelse fra. «Å selge sin sjel til djevelen» er et uttrykk som en fra tid til annen bruker for å bemerke ondskaper i noe. Men kan det være slik at dette faktisk i noen tilfeller dreier seg om en mer bevisst pakts inngåelse? Måten Karen Blixens virke i noen sammenhenger utartet seg tyder ifølge regissør av denne dokumentaren på at hun var drevet av noe utenfor seg selv som hadde en helt klar påvirkning på hennes liv.⁴³ Hennes uttalelser om hva dette dreide seg om til hennes nærmeste gav uttrykk for at hun hadde kontakt med djevelen. Er dette overtro eller er det virkelige fenomen? Har dette bakgrunn i reelle hendelser hos mennesker eller er det uttrykk for sinnslidelser og oppdiktede

⁴¹youtube, «Nicki Minaj 54th Grammy Awards Performance 2012 Roman Holiday»; tilgjengelig på <https://www.youtube.com/watch?v=-a4AJKRzr-w> besøkt 6. mars 2015

⁴²azlyrics.com, «Eminem Lyrics»; tilgjengelig på <http://www.azlyrics.com/lyrics/eminem/demoninside.html> besøkt 6. mars 2015

⁴³Film og Tro, «I pagt med Djævelen»; tilgjengelig på <http://filmogtro.dk/index.php?siteid=273&link=stlink> besøkt 6. mars 2015

forestillinger. Man kommer ikke fra det faktum at det finnes mange historier fra menneskers liv som inkluderer utenforstående krefter. I denne sammenhengen er det disse menneskers egne uttalelser og opplevelser vi har å forholde oss til som materiale og kilder på området. Det ville vært mer utenkelig for bare noen år tilbake å ha så stor fokusering på åndsmakter i tv serier som vi har nå. Margit Sandemo var kanskje den forfatter som virkelig introduserte moderne åndetro i hele Skandinavia fra 80-tallet av, gjennom serien med Sagaen om Isfolket og Heksemesteren.⁴⁴ Hun advarer derimot sterkt mot spiritisme og eksperimenter med det okkulte. «Ikke eksperimenter med det okkulte. Mørkemaktene eksisterer! Derfor advarer jeg folk: Hold dere langt unna spiritisme. Det ligger mørke makter der ute. Onde ånder som vil inn i menneskenes verden».⁴⁵

3.5 Det onde på skjermen og filmlerretet

Åndenes makt på TV Norge har i lang tid nå hatt et stort antall seere. Her blir spøkelser og uro i hus framstilt som energier av avdøde personer, og såkalte klarsynte får i oppgave å føre disse avdøde sjelers energi og påvirkning over til den andre siden der de føres inn i lyset. Det er mange som kommer til dette programmet for å søke hjelp om såkalt uro i hus. Mange opplever da også så spesielle ting i hjemmene sine, at det rett og slett går på helsa løs og folk blir redde. Hva er dette for noe? Det ser ikke hyggelig ut når mennesker har det slik. Det foregår for mange tydeligvis uforklarlige ting i denne verden som det ikke finnes noen logiske vitenskapelige svar på. Hvordan skal kirken, de kristne menigheter og kristen misjon stille seg i forhold til dette? Hvordan skal man i praktisk teologi formidle Bibelens budskap om Guds fred til mennesker som lever i situasjoner der de opplever uforklarlige ting som har med det okkulte å gjøre? Noen tar kontakt med prest og kirke for å søke hjelp, men den store interessen for dette i for eksempel programmer som «Åndenes makt» tyder vel kanskje på at mange søker hjelp hos andre enn de kirkelige instanser. Men vi kan også i nyhetsbildet noen ganger lese om forhold der presten har vært tilstede for å lyse velsignelse og fred over et hjem et, der det er en form for spøkelsesaktig aktivitet. Hvem er så disse energiene, avdøde sjeler eller spøkelser som lager denne uroen? For uro lager de jo, det er meget sjelden at disse klarsynte i Åndenes makt for eksempel uttrykker ro og fordragelighet i henhold til disse manifestasjonene. Det er som oftest forbundet med kulde, angst og frykt. Det er da også dette som onde åndsmakter skaper. Døde mennesker kommer ikke tilbake til livet i form av spøkelser. Hvorfor skulle Gud sende døde sjeler tilbake fra dødsriket for at de skal plage menneskene her i det fysiske livet? Vi kan lese i Det Nye Testamentet om den

⁴⁴ Arild Romerheim, sitat fra kompendium, kurs Gardemoen Hotel, 2014

⁴⁵ Sandemo, «Mitt møte med mørkemaktene», 50

rike mann og Lasarus i Lukas 16. Den rike mannen kunne ikke komme over fra døden til livet for å advare sine brødre om hva som ventet dem i evigheten. Ifølge denne teksten er tanken om at en kan komme tilbake til livet etter at en er død, ikke en mulighet. Men man ser at troen på spøkelses var framtreddende også i Jesu samtid og før det. Disiplene var redde da de var ute på Genesaretsjøen og de trodde de så et spøkelse da Jesus kom gående til dem på vannet. Mat 14,26: «Da disiplene fikk se ham der han gikk på vannet, ble de skrekkslagne. «Det er et gjenferd!» sa de og skrek av angst.» Vi møter også åndemanere gjennom hele Bibelen som maner fram de dødes ånder for å spørre dem til råds. Men hvem er disse åndene? Var det Samuels ånd som kom tilbake fra døde? Vi kan lese om dette i 1 Sam 28. Dette er noe som kong Saul blir advart mot å gjøre. Gud advarer mot å søke råd hos tegntydere og spåmenn, 5.Mos.18.11: «Ingen må drive med besvergelses, spørre gjenferd og spådomsånder til råds eller søke råd hos de døde». Likeså i 5 Mos 18,14: «De folkeslagene som du tar landet fra, hører på tegntydere og spåmenn; men det kan Herren din Gud ikke tillate at du gjør». Etter noens mening kan dette rett og slett være farlig, og advarselen som Gud gir i Bibelen på dette kan sterkt hentyde det. Disse gjenferd som blir manet fram av åndemanere og klarsynte, kan man vanskelig forklare hva virkelig er. Kanskje er det en grei forklaring å si at vi vet ikke, men å uttrykke at man ønsker som kristne, misjon og kirke og be til Gud om fred, for Han vet. Men en vanlig tanke blant kristne er også et disse gjenferd er onde åndsmakter som ikler seg en personlighet til døde mennesker for så å oppsøke en kontakt med den fysiske verden. Sigbjørn Rønning skriver på sin internettside *trosvitne.no* følgende:

Jeg tror "gjenferd" er urene ånder som har fanget opp ånds atmosfærer fra avdøde mennesker. Så når vi får kontakt med en slik ånd, vil den framstå med alt det dette mennesket har opplevd gjennom livet. Derfor er det lett å trekke den konklusjon at dette er et avdød menneskes sjel. Slike ånder kan befinne seg på et fysisk sted og manifestere seg som et "spøkelse". Men menneskenes sjeler er borte for alltid! Grunnen til at urene ånder gjør dette, er at de vil ha oppmerksomhet og kontroll. I utgangspunktet står det onde krefter bak de onde hendelsene som rammet dette mennesket mens det levde.⁴⁶

Det er vanskelig på empirisk basis å gi en forklaring på hva som er hva her, men det å ha kontakt med de døde på denne måten er ikke hva Guds vilje er ifølge Bibelen. Mange steder rundt omkring i Norge har vi sett seminarer hvor Prinsesse Martha Louise har vært sammen med Lisa Williams der sistnevnte har drevet med framkalling av døde mennesker. Etter hva vi har beskrevet ovenfor kan vi forstå det slik at energier, avdøde menneskers såkalte ånder som manes fram i spirituelle seanser er onde åndsmakter som kler seg i et avdødt menneskets integritet og

⁴⁶TrosVitne, «Gjenferd, hva gjør vi med dem?»; tilgjengelig på <http://trosvitne.no/aandeverden/gjenferd.htm> besøkt 4. desember 2014

personlighet for på en måte å skape kontakt med denne verden. Dette ses på som en måte de onde ånder får operere i en form for legeme og personlighet siden de er ånder uten fysisk kropp. Kan man spørre seg om det er lov at mennesker skal kunne framkalle døde? Dette skjer vel uten at de døde selv er spurt til råds og hvis det da ikke er snakk om at dette virkelig er døde mennesker men noe annet, blir det da ikke ulovlig å påta seg et annet menneskes integritet og personlighet uten dets samtykke? Kan man da spørre seg om dette burde være ulovlig?

I filmindustrien har man de senere årene sett et utall filmer med falne engler og demoner som hovedtema. Det florerer av filmer om vampyrer, døde og demoniske paranormale krefter. De finnes i spillefilmer, serier og endatil for barn og ungdommer gjennom Disney channel for eksempel i serien «Witch». Temaet om trolldom og okkultisme synes å være veldig populært og lett salgbart. Grøssere med innhold som omhandler demoniske krefter florerer det av. Det har vært flere innspillinger av for eksempel «Exorsim of Emily Rose» som tar utgangspunkt i en ung tysk jentes opplevelser med det å være besatt. Saken og hendelsene virker veldig spesiell. Dreier dette seg om reelle ting eller har det med sinnslidelser å gjøre? I selve historien kommer det fram at det dreier seg om en besettelse. Prestens møte med de onde åndskrefter blir i denne historien skremmende og dramatisk presentert. Filmen gir også et bilde av kirken og prestens inngripen som at det er den og de som forstår hva dette dreier seg om i motsetning til legevitsenskapen som forstår dette som en sterk form for sinnslidelse eller liknende. Hva som egentlig foregikk vil kanskje alltid forstås utfra egne subjektive oppfatninger av virkeligheten.

Kapittel 4

KRISTEN MISJON I MØTE MED DET ONDE

4.1 Kristendom, sekularisering og besettelse

Kristen misjon og misjonærer fra vestlige samfunn hevder ofte at de kommer i kontakt med onde åndsmakter på en helt annen måte når de drar til land spesielt i fattige deler av verden, enn hva som er tilfelle i vestlige samfunn. Generelt sett kan vi se at en religiøs virkelighetsforståelse står sterkere i det som vi omtaler som «den tredje verden», Afrika, Latin Amerika og store deler av Asia. Bildet har endret seg litt fra sent på 90 tallet da en del andre nasjoner i noen av disse områdene hadde en stor økonomisk utvikling. Religionens plass i disse land har derimot ikke gjennomlevd en sekulariseringsprosess i samme grad som i Europa. I Europa har avkristningen hatt sin betydning fra opplysningstiden og framover, men i de andre deler av verden har og

spiller religion en viktig rolle i samfunnet og kulturen. Peter Berger snakker om sekulariseringsteorien som et skikkelig bomskudd, og i forhold til kristendom mener han at spesielt vestlige samfunnsforskere har gått glipp av den viktigste globaliseringsfaktor av dem alle, nemlig kristendommens store utbredelse og ekspansjon som har ført til stor samhandling mellom mennesker og kulturer på et globalt nivå. Peter L. Berger sier: «I have long argued that evangelical Protestantism, especially in its Pentecostal version, is the most important popular movement serving as a vehicle of cultural globalization». I så måte kan vi nesten si at kristne har en stor forutsetning for å møte andre kulturer for den viktigste kulturbæreren i ens verden er ofte nettopp den kristne troen, og gjennom den møter en sine likemenn blant mennesker på alle kontinenter og i alle land. I den vestlige tradisjonelle moderne verden står USA i en særstilling i forhold til religionens betydning. Sekulariseringen har ikke i den grad slått rot her slik som for eksempel i Europa. Dette kan ha en sammenheng med at landet har mange innvandrere fra mange av verdens land som tar med seg sin tro. I tillegg vet vi fra historien at mange av de første innbyggerne i USA ofte var religiøse konservative flyktninger fra Europa med tilknytning til strenge religiøse kristne bevegelser. Dette har da også vært med å prege utviklingen av den amerikanske nasjonen. Uansett får kristne misjonærer fra det såkalte vesten ofte et radikalt møte med en annen verdensbildeforståelse når de kommer til land i Afrika, Latin Amerika og Asia. Troen på åndsmakter og det overnaturlige har ofte en langt større plass i folketroen og kulturen her. Ofte er det en ganske klar bevissthet overfor disse ting, og det er en selvfølge å ta hensyn til for menneskene her. Dette kan være vanskelig for vestlige misjonærer å forholde seg til, forstå og rett og slett klare å manøvrere på rett måte. Er det av denne grunn viktig å ha en dypere fokusering på dette i den praktiske teologien, nettopp for å kunne være forberedt på hva som kommer? Kan det være viktig for kirken og kristen misjon å lære om dette for å kunne være til hjelp for mennesker som blir utsatt for slike fenomen, om vi kan kalle dem det? Man lærer om mange ting i det menighetsbyggende arbeidet og i sjelesorgen for å være tjenere for mennesker i nød. Men det er også behov for kunnskap om det onde som vi kanskje ikke helt klarer å stadfeste hva er! At vi i vår vestlige tradisjon i stor grad har vært påvirket av et rasjonalistisk vitenskapelig verdensbilde som i stor grad utelukker det overnaturlige, har ikke akkurat vært en fordel i denne sammenheng. Det er nok også en grunn til at det i de siste 30-40 år i Norge har vært mye overfokusering på det onde og demonisk aktivitet innenfor spesielt en del av den karismatiske trosbevegelsen. Derimot er nok dette noe som en del av disse miljøene etterhvert har tatt selvkritikk på. Men det å se djevelen og demoner i hver eneste sykdom, hver eneste synd og problem som oppstår, har til tider preget noen av disse miljøene. Man kan da forstå at fokuseringen på det onde og onde åndsmakter i resten av kristenheten har blitt en «liten parentes» som man egentlig ikke legger så stor vekt på, kanskje for ikke å bli sammenlignet med

en del slike miljø. I 1 Kor 12,10 står det: «..og én får kraft til å gjøre under. Én får den gave å tale profetisk, en annen å bedømme ånder, én får ulike slag av tungetale, og en annen kan tyde tungetale». Vi forstår her at dette med å bedømme ånder er en gave som Den Hellige Ånd gir til menigheten for at den skal kunne kjenne og prøve hva som er av Gud og hva som ikke er det. Det er mye ondskap i verden, det er ikke vanskelig å se, men er all denne ondskap direkte inkarnasert gjennom demoniske krefter eller er det utslag av menneskets frie vilje? Kanskje er det meste av ondskaper som skjer rett og slett fordi mennesket av sin frie vilje velger det onde. Hver gang man gjør noe som er imot Guds vilje, er det ikke slik at det er en demon som handler konkret gjennom oss. Kan man skylde alt på djevelen? Det har kanskje i denne sammenhengen i noen miljø vært en usunn fokusering på djevelen og onde åndsmakters påvirkning. Man kan spørre seg om dette kan være med å ta bort menneskets eget ansvar for sine onde handlinger hvis alt det onde som blir gjort, blir tillagt de onde ånders påvirkning. For å kunne håndtere mennesker som mener at de står i kontakt med det onde, er det viktig å ha kunnskap, omtanke og mye av Guds kjærlighet og tro. Kanskje er et menneske psykisk sykt, men blir behandlet som om det var besatt av demoner. Det er viktig å unngå og komme i en slik situasjon at syke mennesker blir behandlet som besatte. Derfor må man ha en viss kunnskap før en går inn i en situasjon der en har mistanker om at det dreier seg om besettelse. Man kan se hvordan den katolske kirken i Norge tenker om dette i en artikkel fra *aftenposten.no*.⁴⁷ Det er veldig viktig å vise varsomhet på dette feltet. Det å drive med demonutdrivelser av mennesker som er sterkt psykisk syke kan bare legge en ekstra bølge til deres vanskelige situasjon og gjøre livsdagen enda verre å takle. Her kan vi minne om saken i Os utenfor Bergen der det ble drevet med demonutdrivelse på en ung kvinne på 1970 tallet. Dette har skapt mye frykt for at lignende tilstander skal skje. Det er derfor viktig å vise varsomhet på dette feltet, ifølge *bt.no*.⁴⁸ Men noen ganger er både familie og den som selv befinner seg i en slik situasjon, selv klar over, eller har tanker om hva det kan være som skjer i ens liv. Det er da også derfor en i slike sammenhenger tilkaller hjelp fra kirke og annet kristent personell. Den katolske kirken har en lang tradisjon i forhold til eksorsisme. I mange av landene hvor den katolske kirke står sterkt er også steder hvor troen og åpenheten for at dette er mer fremtredende. I norsk kirkeliv har det også alltid forekommet bønn mot demoner og det vi kaller eksorsisme, men det har ikke vært utbredt i den grad som i den katolske kirke. Det kan være viktig med informasjon og undervisning i praktisk teologi og menighetsliv. Kanskje er dette spesielt viktig i forhold til misjonærstudier og interkulturelle studier fordi sannsynligheten for å møte dette i andre deler av verden er stor. Hvordan skal man kunne være til hjelp i slike

⁴⁷ Aftenposten, «Driver demonutdrivelser i Norge».

⁴⁸ Bergens Tidende, «Frykt for demonutdrivere i Os»; tilgjengelig på <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Frykt-for-demonutdrivere-i-Os-1772158.html> besøkt 3. desember 2014

situasjoner hvis kunnskapen om dette er manglende? Det er ofte i slike situasjoner, i alle fall i enkelte misjonsland, at mennesker virkelig trenger hjelp og Guds fred og beskyttelse over sine liv. Eksempler finnes hvor misjonærer fra vestlig misjon har vært uønsket fordi de ikke var i stand til å tro på de problemene innbyggerne hadde i forhold til onde åndsmakter, hvordan kunne de da være til hjelp hvis de ikke trodde dem? Hvis man som kristen misjon skal virke blant mennesker i andre religiøse sammenhenger er det ikke uproblematisk om man forklarer deres møte med onde åndsmakter som overtro. Man kan da fort ødelegge et forhold til å bygge videre misjonsarbeid på. Ifølge verset i Efeserbrevet kan man ikke tale om disse fenomener som overtro. Bibelen forteller om dette som reelle ting, ifølge Ef 6,12.

4.2 Besettelse og onde ånders aktivitet i møte med vitenskap

Man kan ikke forklare alt unaturlig som onde åndsmakters besettelse, men man kan heller ikke forklare alt som skjer med at det kun er sinnslidelser eller andre slags sykdommer og besvær, i alle fall blir det problematisk utfra et bibelhistorisk perspektiv der vi kan lese om Jesu stadige konfrontasjoner med onde ånder. Det finnes oppfatninger i dag innenfor kirkelig virksomhet at flere av åndsutdrivelsene og besettelsene som Jesus og disiplene utførte i det vi leser om i Det Nye Testamentet, var former for sinnslidelser og sykdom som de den gangen ikke visste navnet på, og som derfor blir forklart med et fenomen som har med åndeutdrivelse å gjøre. Man kan nevne en av disse episodene; Mark 9, 14-29;

«Da de kom tilbake til de andre disiplene, så de en stor folkemengde samlet omkring dem, og noen skriftlærde som diskuterte med dem. Straks folk fikk øye på Jesus, ble de forferdet, og de løp mot ham for å hilse ham. Han spurte dem da: «Hva er det dere diskuterer med dem?» En i mengden svarte: «Mester, jeg er kommet til deg med sønnen min fordi han har en ånd som gjør ham stum. Når den griper fatt i ham, kaster den ham over ende, og han fråder og skjærer tenner og blir helt stiv. Jeg ba disiplene dine drive ånden ut, men de maktet det ikke.» Da sa han til dem: «Du vantro slekt! Hvor lenge skal jeg være hos dere? Hvor lenge skal jeg holde ut med dere? Kom hit med gutten!» De kom med ham, og straks ånden fikk se Jesus, rev og slet den i gutten så han falt over ende og vred seg og frådet. Jesus spurte faren: «Hvor lenge har han hatt det slik?» «Fra han var liten gutt», svarte han. «Mange ganger har ånden kastet ham både i ild og i vann for å ta livet av ham. Men om det er mulig for deg å gjøre noe, så ha medfølelse med oss og hjelp oss!» «Om det er mulig for meg?» svarte Jesus. «Alt er mulig for den som tror.» Straks ropte guttens far: «Jeg tror, hjelp meg i min vantro!» Da Jesus så folk stimle sammen, truet han den urene ånden og sa: «Du stumme og døde ånd, jeg befaler deg: Far ut av ham, og far aldri mer inn i ham!» Da skrek den høyt, slet voldsomt i gutten og fór ut. Gutten lå livløs, og alle sa at han var død. Men Jesus tok ham i hånden og hjalp ham opp, og han reiste seg. Da Jesus var kommet i huset og disiplene var alene med ham, spurte de:

«Hvorfor var det ikke mulig for oss å drive den ut?» Han svarte: «Dette slaget er det bare mulig å drive ut ved bønn og faste».

Noen vil kanskje forklare denne hendelsen som et bilde av kanskje en epilepsitilstand. Det vil kanskje være naturlig i vår viten om enkelte helsetilstander å forklare dette på den måten. Ofte vil en slik forklaringsmodell ha utgangspunkt i at undere og overnaturlige hendelser ikke finnes. Det kan være vanskelig å møte disse historiene med en slik innfallsvinkel som tradisjonelt troende. For mange kristne representerer troen en visshet om det en ikke ser eller forstår, og derfor er det problematisk for mange kristne å ikke se undrene og ånds utdrivelsene i Bibelen som reelle hendelser. Man må ha klart for seg at dette representerer en troshistorie som faktisk utgir seg for å være rent empirisk historie for mange troende. Visker man ut undere i kristendommen, sitter man etter deres syn ikke lenger igjen med tro, vil nok mange mene. Blir da til slutt Gud et fenomen som bare finnes i et menneskes personlige tanke som befinner seg på et annet plan enn det fysiske livet? Er et under et under for Gud? Atle Roness, professor i psykiatri, sier i en artikkel i Vårt land at «Ingen kan drive ut onde ånder». Videre i artikkelen sier han: «Ingen kan konkret si hva som kjennetegner et menneske som er besatt. Derfor må man ikke bruke den diagnosen. Ingen er i stand til å si hva som skiller demonbesettelse fra psykisk lidelse».⁴⁹ Ut fra forutsetningene og befalingen fra Jesus i Det Nye Testamentet om gaver som Den Hellige Ånd gir kristenheten, virker det problematisk i bibelsk forstand det som Roness sier. Hos ham er skepsisen og troen på at dette ikke eksisterer framtrødende. Er slike uttalelser med på å avkrefte det ondes, djevelens makt og troen på at dette er reelle krefter? Når det i et trossamfunn oppstår situasjoner der man ut fra liknende hendelser i Bibelen kan tenke seg at det er snakk om onde åndskrefter, er det da riktig at det er legevitenskap og psykologi som kommer opp med den avgjørende behandlingsmåten? Hvis det er et profesjonelt helsepersonell som ikke tror at dette finnes, har de da noe grunnlag for å bedømme en slik situasjon? Kan man ikke da komme i fare for å forklare det som sterke psykiske lidelser etc.? Kan en ikketroende psykiater eller annet profesjonelt helsepersonell som ikke tror disse fenomener finnes, kunne bedømme hvorvidt en person er besatt eller ikke? Dette kan være veldig vanskelig for det er åpenbart at det for mange troende mennesker finnes situasjoner der man tror at det dreier seg om besettelse av onde ånder. Den lidende må uansett være i fokus og tas vare på. Her må både teologien, troen og vitenskapen spille på lag for om mulig å kunne avkrefte det ene eller det andre. Når vi ser på historien om gutten i Markusevangeliet, kan man for eksempel forstå at tanken kan nærme seg en

⁴⁹Vårt Land, «Ingen kan drive ut onde ånder»; tilgjengelig på <http://www.vl.no/troogkirke/ingen-kan-drive-ut-onde-%C3%A5nder-1.17981> besøkt 3. Desember 2014

teori om at dette dreier seg om epilepsi? Historien i seg selv forteller klart hva dette er. Jesus forklarer dette med en ond ånd. Kan det være en sykdoms ånd? Kan det være så reelt at onde ånder kan plage mennesker på en måte som gjenspeiler det andre har som reelle kjente sykdommer? Hvis man prøver å bortforklare den onde åndelige aktiviteten i denne historien, betviler man da at Gud, Herren selv? Betviler man da at Gud selv vet hva som er forskjell på sykdom og onde ånders og demoners besettelse? Det kan være vanskelig for et troende menneske å akseptere, fordi trosaspektet på det overnaturlige blir borte. Hvis mennesket gjør seg selv mer allvitende enn hva Gud er, eller tenker at man som mennesker sitter inne med mer kunnskap enn hva Skaperen selv gjør, er det da et poeng i å tro på en allmektig, allvitende Gud? Kan man ende opp med å fortolke et budskap så mye at man ender opp med å ikke tro på under og det overnaturlige? Man kan da kanskje spørre seg hvordan Bibelens Gud da blir seende ut som til slutt.

In the healing stories Jesus addresses himself normally to the sick in a friendly, encouraging fashion. He praises the faith of the sick persons and proclaims to the sick that they are healed and forgiven. In the exorcism stories the whole structure is different. There we meet an angry and threatening Jesus, who does not address the possessed but rather the demon in the possessed person. (Moreau mfl. 2002: 82-83)

Som beskrevet i sitatet ovenfor skiller Jesus klart mellom det som er sykdom og det som dreier seg om besettelse av onde ånder og demoner. Ifølge Bibelen ser vi klart at Gud vet dette bedre enn menneskene. Som troende må man spørre seg om ikke det også er slik i dag, selv om vi nå har en langt bredere kunnskap om sykdommer enn tidligere. Mat 4,24: «Ryktet om ham spredte seg over hele Syria, og de kom til ham med alle som hadde vondt og led av forskjellige sykdommer og plager, både de som hadde onde ånder, de månesyke og de lamme, og han helbredet dem».

KAPITTEL 5

HVORDAN MØTE DET ONDE MED DET KRISTNE BUDSKAPET?

5.1 Vestlig kristen misjon i møte med forskjellige verdensbildeoppfatninger

I Paul G. Hieberts ideer om verdensbildetenking viser han til at de aller fleste samfunn har en tredimensjonal forestilling der realiteten er et hele omkring det himmelske, jordiske og den åndelige realitet. I disse samfunn er den åndelige dimensjon en så viktig del av livet at det er umulig å løsrive seg fra den. Det vil i så fall forandre hele deres måte å eksistere på. På den andre siden er den vestlige tankegang om verdensbildet ofte todelt. Det er det fysiske her nede og

det som er over oss, evt. Guds eksistens, men en åndelig realitet der det finnes svar på bønner, en personlig djevel, onde åndsmakter og andre relaterte ideer er det lite rom for. Paul G. Hiebert påpeker den emosjonelle viktigheten av å kunne leve i den forståelsesverden for mennesker med et tredimensjonalt verdensbilde.

The worldview incorporates assumptions about...the «givens» of reality. Challenges to these assumptions threaten the very foundations of their world. People resist such challenges with deep emotion, for such questions threaten to destroy their understanding of reality. (Moreau 2002: 5)

I den vestlige verden forandret verdensbildet seg på 1700 tallet i forbindelse med den tidligere humanismen og opplysningstidens kritikk som kom med mange av de engelske og franske filosofene. Før den tid hadde tankene om Gud og den overnaturlige dimensjon i stor grad vært uberørt gjennom århundrene. De store fysikere og naturvitenskapsmenn som faktisk la grunnlaget for den moderne vitenskap var ofte strengt religiøse og så på vitenskapen og naturlovene som noe Gud styrte over, og de så ikke på dette som noen motforestillinger mot Guds eksistens og skapermakt, tvert imot. Men i de seneste 200-300 år har en ateistisk empirisk tilnærming i forhold til vitenskapen vært stadig mer gjeldende i de vestlige samfunn og Darwins evolusjonslære gav liv til en stadig økende ateisme, selv om Darwin selv ikke var ateist. Dette influerte også teologien, der teologer på fornuftens basis ble stadig mer kritisk innstilt til Bibelens underfortellinger og overnaturlige framstillinger. Her var Friedrich Schleiermacher framtrepende. Han innførte den historisk-kritiske metode i teologien og prøvde å forene opplysningstidens kritikk med protestantisk rettroenhet. «Friedrich Scleiermacher (1768-1824), a leader in liberal theology, hoped to eliminate the idea of the Devil». (Russel 1988: 215). Det er i dag nesten utelukkende konservative miljøer i pentekostal evangelisk tradisjon som vokser i verdensammenheng. I den grad kristendommen har framgang i den vestlige verden, er det også denne formen for kristendom som er i vekst. Sanneh sier: «Charismatic Christianity has been the driving engine of the Third awakening, and is largely responsible for the dramatic shift in the religion`s center of gravity» (Sanneh 2008: 275). Påvirkningen denne bevegelsen har i en global sammenheng, er enorm og den påvirker også den politiske tilstand i land der den vokser. «Pentecostal Christianity may become the most widespread form of the religion, with as yet unquantifiable effects on mainline churches and on global politics» (Sanneh 2008: 275). Dette sammenfaller også med hva Peter L. Berger sier: «I have long argued that evangelical Protestantism, especially in its Pentecostal version, is the most important popular movement serving as a vehicle of cultural globalization». Berger og Huntington lister opp 4 spesielt viktige årsaker til sterk globalisering, og en av disse er: «...(4) popular movements such as environmentalism, feminism, and above all, evangelical Protestantism, especially in its

Pentecostal version.» (Hiebert 2009: 119). Innenfor denne kristendomsbevegelse står den apostoliske tradisjon og evangelieforståelse sterkt, og et tredimensjonalt verdensbilde er det vanlige. Dette er også det verdensbildesyn som ligger til grunn for den apostoliske tradisjon og de første kristnes overbevisning. I et sosialantropologisk perspektiv er det viktig å møte mennesker på deres hjemmebane, å leve seg inn i deres hverdag og realitet for å oppnå en kontakt som kan føre til nære relasjoner der det dannes et klima for formidling av tro. I nesten alle ikke vestlige samfunn er den åndelige, usynlige verden høyst aktuell i menneskers liv. Når misjonærer kommer fra vesten til et ikke vestlig samfunn der et tredimensjonalt verdensbilde er reelt, kan det bli et meget vanskelig møte om disse misjonærer ikke tror på en slik åndelig realitet. De vil ikke kunne sette seg inn i menneskers reelle problemer i forhold til dette. Hvis slike misjonærer har et mål om kirkeplanting og kirkevekst der de kommer, viser uttalelser fra forskere som vi ovenfor har sett, at når det gjelder kirkevekst og evangeliets utbredelse er det vanskelig uten en forankring i et tredimensjonalt verdensbilde. Kirker og misjon med en liberal bibelforståelse der det tredimensjonale verdensbilde er utelukket, har ikke en slik vekst som den pentekostale evangeliske bevegelsen har.⁵⁰ Det er kirker i den pentekostale evangeliske kirkekontekst som vokser, der et tredimensjonalt verdensbilde er levende. Disse observasjoner tyder på at vestlige misjonærer må leve i en slik kontekst i sitt sosialantropologiske møte med den ikke vestlige verden hvis vestlig misjon skal kunne spille en viktig rolle i misjonsstrategien i fremtiden. For selv om vestlig kristen misjon har kristendommen som sitt utgangspunkt for forkynnelsen av budskapet, har allikevel en vitenskapelig rasjonalistisk verdensanskuelse kommet inn også i vestlig kristen tankegang. Dette har ofte med hele forståelsen av hvordan man ser verden, å gjøre. Når det gjelder de åndelige tema innenfor verdensbildetenking ifølge Hiebert, kan vi dele den kristne verdensbildetenkingen angående åndelig krigføring inn i to deler:

The western worldview has been shaped since the sixteenth century by the Cartesian dualism that divides the cosmos into two realities--the supernatural world of God, angels and demons, and the natural material world of humans, animals, plants and matter. This has led to two views of spiritual warfare.⁵¹

Ifølge Hiebert er det første et verdensbilde der Gud eksisterer og en ber til Gud om frelse, men utover det så finnes det ikke noe slikt som under eller åndspåvirkning, besettelse og lignende

⁵⁰Kristkirken, «Flukten fra liberale kirker»; tilgjengelig på

<http://www.kristkirken.no/flukten-fra-liberale-kirker/>

besøkt 6. mars 2015

⁵¹ Global Missiology; «Spiritual Warfare and Worldviews»; tilgjengelig på

http://globalmissiology.org/english/legacy/hiebert_spiritual_warfare_and_worldviews.PDF

besøkt 22. januar 2015

som har innvirkning på oss mennesker. Det andre er et todimensjonalt verdensbilde der Gud finnes, en ber til Gud om frelse og det finnes en åndelig dimensjon men dette er en kamp som foregår i himmelrommet og har ikke innvirkning på oss mennesker her på jorden, derfor finnes det ikke noe slikt som onde ånder, undere og trolldomskunst iblant oss. Det tredimensjonale verdensbilde derimot, som også er det tradisjonelle innenfor kristendommen, er det verdensbildet kristendommen deler med de aller fleste ikke-vestlige kulturer og samfunn på jorden. I boken *Deliver us from evil. An uneasy frontier in Christian mission* utgitt av Lausannekomiteen for verdens evangelisering sies det: «Non-western cultures generally tend to have holistic worldviews in which the world is perceived as an organic whole» (Moreau 2002: 5). Det er innenfor kulturer som har et slikt tredimensjonalt verdensbilde at kristendommen vokser, nemlig hvor den åndelige dimensjon eksisterer som en helhet i menneskenes liv. De to første eksemplene er typiske vestlige verdensbilder som er vitenskapelig og rasjonelt inspirert. Når vi ser viktigheten av den tredimensjonale helhetsforståelsen forstår vi bedre hvorfor det er den konservative form for kristendom som vinner terreng i forhold til vestlig vitenskapelig inspirert kristendom. Som Hiebert også sier i boken *The Gospel in Human Contexts: Anthropological Explorations for Contemporary Missions* om spirituelle systemer:

Those of us who are influenced by modernity must also begin to see spiritual systems as integral parts of the everyday world. This is particularly hard for us to do, because modernity has relegated the spirit world to the realm of fiction. As Christians, we tend to locate spiritual systems in the heavens, leaving us to live our lives on earth according to the laws of nature. We must take spiritual systems seriously and begin to see how the angels, including the fallen angels, are involved in our everyday human lives. (Hiebert 2009: 158)

Er dette et nøkkelpunkt for hvorfor vestlig kristendom har tapt terreng i forhold til konservativ ikke-vestlig kristendom, nettopp fordi denne dimensjonen i en ikke-vestlig sammenheng tas på alvor. Er det denne helheten av verdensbildet mennesker søker etter når de søker etter svar i religionen? Har vestlig vitenskapelig, rasjonelt basert kristendom ikke et godt nok svar å formidle til mennesker som søker etter å forstå helheten av tilværelsen? Som også Hiebert sier:

For most tribal peoples ancestors, earthly spirits, witchcraft and magic are very real. The people see the earth and sky as full of beings (gods, earthly divinities, ancestors, ghosts, evil shades, humans, animals and nature spirits) that relate, deceive, bully and battle one another for power and personal gain. These beings are neither totally good nor totally evil. They help those who serve or placate them. They harm those who oppose their wishes or who neglect them or refuse to honor them. Humans must placate them to avoid terrible disasters.⁵²

⁵² Global Missiology, «Spiritual Warfare and Worldviews».

Når vestlige misjonærer kommer inn i en annen kultur er det av vesentlig betydning at de lærer den kulturen å kjenne. Dette er en prosess som krever lang tilvenning. Et språk som er helt nytt skal læres. Betydningen av forskjellige metaforer skal læres og forstås. Betydningen av å vite hvorfor mennesker handler som de gjør er utrolig viktig for å forstå hva som er viktig for dem. Det å drive med sosialantropologi er og kunne studere samfunn og kultur og kunne begrunne folks handlinger utfra den kultur og det samfunn de er en del av. Enhver misjonær må leve i denne realitet. For å kunne formidle et budskap på best mulig måte, må konteksten i det samfunnet man befinner seg i, forstås best mulig. En bibeltekst i en kultur vil kunne bli forstått og oppfattet på en helt annen måte enn i en annen kultur. Dette kan være utfordrende for forkynnelsen av det kristne budskapet. Det er derfor viktig at selve budskapet tolkes og formidles slik at det gir mening inn i den konteksten det skal overleveres til. Man kommer i en slik bibeltolkning til mange dilemmaer om hvorvidt og i hvilke situasjoner og ikke minst, hva som skal tas bokstavelig, eller hva som må tolkes. I Latin Amerika har for eksempel Josva kapittel 13 til 19 blitt viktig for fattige bønder. Det har blitt tolket dithen at landet er deres, jorda er deres og det som en gang ble tatt fra dem, har de rett på å ta tilbake. Dette har for eksempel ført til en liberaliseringsteologi i Latin Amerika der de fattige står i sentrum. Pablo Richard argumenterer i boken *Global hermeneutics, reflections and consequences*:

Hermeneutics of liberation means reading the text through the eyes of the poor, in the case of the land, the historical subject is the landless peasant. This enables the text not only to be relevant to the poor, but also to be understood as subversive of contemporary reality. (Holter/Jonker 2010: 26)

Verdensbilde er i denne sammenheng meget viktig fordi dette er med å styre kulturen i det enkelte samfunn. Hiebert sier i boken *Transforming worldviews, an anthropological understanding of how people change*: “Worldviews are the elements and rules of a culture that generate cultural behavior”. (Hiebert 2008: 50).

5.2 Forkynnelsen av det ondes opphav og behandlingen med dette i praktisk teologi

Som vi tidligere har sett er det først og fremst kristendom, jødedom, islam og også zarathustrareligionen i Iran som har en klar personifisert ond makt sentral i sin tro. Det er i dag kristendommen som har den mest utbredte tanke om djevelen som denne onde makt. I andre religioner omkring i verden finnes det en mye videre dualisme der guddommen eller gudene er både gode og onde. I flere sammenhenger kan det være en utfordring for kristen misjon å forkynne det kristne budskapet om en ond makt som står den høyeste Gud imot. Det kan bli

oppfattet som to guder, likestilte som står imot hverandre. Det er viktig at det her brukes tid til at menneskene vi som kristne misjonærer arbeider og lever blant får tid til å definere den kristne tro og Bibelens budskap inn i sin lokale kontekst og integritet slik at de etterhvert kan se dette budskapet som sitt eget i den realitet de befinner seg i. Marguerite Kraft sier:

The worldview of the convert is important because people interpret new truth from their own viewpoint, looking through their own worldview lenses. We must recognise that it will require considerable time to bring the basic assumptions and values in line with what the Bible says. (Moreau m.fl. 209: 282)

Mennesker i en annen religiøs kontekst i Asia, Afrika og til dels også Sør Amerika vil kanskje ikke spørre: «Hvem er så denne Jesus?» Men: «Hva kan denne Jesus gjøre?» Det kristne budskapet vil med en gang bli stilt i konfrontasjon mot de spirituelle åndskrefter som finnes i vedkommendes religion og samfunn. For disse menneskene er dette så reelt og så sammenvevet i deres identitet og deres livsanskuelse at de ikke uten videre bare kan endre sin tro fordi et annet menneske sier til dem at noe annet er det rette svaret. Det må erfares for disse at den kristne Gud faktisk er sterkere enn deres egne ånder. Til sammenligning skjedde noe lignende i vårt eget land da kristendommen ble innført. Olav den Hellige fikk sine menn til å slå ned statuen av Tor og det krøp ut mus, katter og slanger. Dette så Dale-Gudbrand på som et tegn på at Hvitekryst var en sterkere Gud og han ville heretter tro på den gud som Olav trodde på.⁵³ I en åndelig kontekst i andre religioner kommer kristen misjon i møte med demoner og onde ånder og må gi en forklaring på hvem de onde ånder og demoner er. Det kan være at man i mange situasjoner må si at man ikke vet, at man ikke kan forklare det, men kanskje man kan vinne mye i forhold til dype relasjoner som åpner opp for evangeliet hvis man kan komme med noen forklaringer på hvem de onde ånder og djevelen er. Misjonærer er ute blant religiøse mennesker som lever i en kontekst der denne åndelige verden er en realitet. I kulturer der det er en åndelig dimensjon over tilværelsen, er kristen misjon tilstede for også å kunne gi svar på disse spørsmål. Kristen misjon fra den vestlige verden er og har vært preget av sin samtid i forhold til den vitenskapelige utvikling, og dette kan komme til syne også i teologien der det spirituelle i forhold til åndsvirksomhet får mindre betydning. Hvordan kan misjonærer fra vesten hvor et todelt vestlig rasjonelt verdensbilde ofte er framtreddende oppnå vekst i et kirkebyggende arbeid i en religiøs kontekst der et tredimensjonalt verdensbilde er et uttrykk for hele livsanskuelsen til mennesker? Kan man virke som misjonær i et ikke vestlig samfunn der den spirituelle dimensjonen er en del av det holistiske bildet om man ikke har en slik oppfatning selv? Problemene vi kan møte i forhold til dette gjør at det kan være grunn til å stille dette spørsmålet. Praktisk teologi i forhold

⁵³ A. Scott Moreau mfl. Deliver us from evil. An uneasy frontier I Christian mission:World Vision Publications, 2002, 74

til det tema vi behandler, handler om hvordan vi setter ut i praksis den systematiske teologien hvor dogmene er sentrale. Hiebert snakker om måter og trofast kommunisere evangeliet inn i forskjellige kontekster på i boken: *The Gospel in Human Contexts*. Han argumenterer for at denne måten å kommunisere evangeliet inn i menneskelige settinger på, er en tredje form for teologi på lik linje med systematisk og bibelsk teologi, og vi kaller det nettopp for misjonsteologi. Men hvordan formidler vi i praksis disse tillærte dogmer, altså våre læresetninger? I forhold til misjonsteologi sier Hiebert:

The Bible is seen as containing divine revelation, not simply humanly constructed beliefs. In contextualization, the heart of the gospel must be kept by encoding it in forms that are understood by the people, without making the gospel captive to the contexts. This is an ongoing process of embodying the gospel in an ever-changing world. (Hiebert 2009: 29)

Vi snakker nå om den praktiske teologien, og hvordan man forkynner dette budskapet om det onde inn i både menighetssammenheng og i formidlingen av det kristne budskapet generelt sett. Dette har med hermeneutikk og gjøre. Hermeneutikken dreier seg om teksttolking og tekstforståelse.⁵⁴ I vår sammenheng blir dette snakk om en global hermeneutikk, ikke bare i forbindelse med vestlig misjon i andre deler av verden, men også i misjonens tjeneste i vårt eget land. Samfunnet er multireligiøst også innenfor vårt lands grenser, og består av mennesker fra alle verdenshjørner som har forskjellig tro, kultur og forståelse. I denne sammenheng er det viktig å reflektere over forskjellen i hvordan forskjellige folk oppfatter og leser et budskap. Hvordan skal vi kunne formidle budskapet om det onde, dets opprinnelse og makt inn i forskjellige kontekster som forstår dette så forskjellig? Som Sanneh sier, er det viktig for oss i den vestlige kristendom å reflektere over at vi har en nesten 2000 år gammel tradisjon for kristendom der budskapet har blitt tolket inn i den vestlige kultur gjennom generasjoner og på mange måter blitt vestliggjort. Det tar tid å bli en del av et budskap på denne måten.

Without a revealed language and without even the language of Jesus, Christianity invested in idioms and cultures that existed for purposes other than Christianity. As these idioms and cultures became the carriers of the religion, they anticipated and embodied Christianity. Being a translated religion, Christian teaching was received and framed in the terms of its host culture; by feeding off the diverse cultural streams it encountered, the religion became multicultural". (Sanneh 2008: 26)

⁵⁴ Store norske leksikon, «hermeneutikk»; tilgjengelig på <https://snl.no/hermeneutikk>
besøkt 10. februar 2015

Hvordan kan vestlig misjon kunne tolke budskapet sammen med kristne i en annen kontekst? Her kreves det mye kunnskap og tålmodighet, for dette er et arbeid som tar tid. Dersom forståelsen for hvordan verden er satt sammen som helhet er så stor som mellom et vitenskapelig vestlig syn på verden og et holistisk verdensbilde der den åndelige dimensjon er høyst delaktig, vil det være utfordrende å kunne tekstualisere budskapet. Derfor er det viktig at om budskapet skal kunne oversettes og tolkes sammen med innfødte i en annen sammenheng som høyst sannsynlig har et tredelt verdensbilde som grunnlag, så vil det være viktig å kunne tenke dette sammen med dem. Louis C. Jonker sier:

However, I am wondering whether we should not widen our understanding of «global context» by also including a temporal dimension in our definitions. Our understanding of “global” lets us ask the question: how should we interpret the Bible together with our brothers and sisters all over the world? And rightly so! However, should we also include a temporal perspective which makes us aware that we are not only interpreting the Bible together with our brothers and sisters, but that we also do that in conversations with our mothers and fathers? Should we not show greater awareness that all contemporary interpretative communities are embedded in traditions of interpretation. (Holter/Jonker 2010: 48)

Sannsynligheten for å kunne tolke teksten og det totale budskapet om en åndelig eksistens av demoner, onde ånder, en djevel og falne engler, vil nok være langt lettere i de fleste andre samfunn enn de vestlige, og det nettopp fordi her tror menneskene på de samme realiteter. De vet at det finnes. De lever i denne realiteten i det daglige. Det å forklare hvor det onde kommer fra, og hva som er opprinnelsen i en kristen sammenheng er viktig for at menneskene som man møter i misjonsarbeidet skal kunne ha muligheten til å kunne sette seg inn i hva kristendommens budskap er. For dem handler det jo også om frihet og beskyttelse mot det onde. Her har kristen misjon en oppgave og mulighet til nettopp å kunne forkynde det forløsende budskapet om at Gud er sterkere enn Satan og de onde åndene. I en vestlig kontekst blir det langt vanskeligere å kunne forkynde dette budskapet fordi en som oftest her er mer orientert inn mot den rasjonelle vitenskaps tenking. Hvordan kan et oppegående, opplyst menneske tro på en mytologisk ond djevel med horn og hale? «From the very outset Christianity came forward with a spirit of universalism, by dint of which it laid hold of the entire life of man in all its functions, thoughts, and actions. This guaranteed its triumph.” (Sanneh 2008: 29). Bibeltekstene blir transformert inn i en kulturell kontekst og gis mening i den spesielle sammenheng. Dette gjør at Bibelens budskap fungerer i en misjonssammenheng. Bibeltolkningen må derfor være transformativ slik Hiebert poengterer:

Transformational theology focuses on mission. It takes humans seriously in particularity of their persons, societies, and cultures, and their ever-changing histories. It integrates

cognition, affectivity, and evaluation in its response to biblical truth and defines faith not simply as mental affirmations of truth, or as positive experiences of God, but as beliefs, feelings, and morals that lead to obedience to the word of God.” (Hiebert 2009: 32)

Kapittel 6

AVSLUTNING

Arbeidet med denne oppgaven har vært utrolig lærerikt og spennende. Det har også vært veldig nyttig i forhold til den undervisningssituasjon jeg står i. Kunnskapen som har kommet gjennom å lese såpass mye litteratur om dette emnet, har ført til at jeg har fått en dypere innsikt i bibelkunnskap og kirkehistorie, noe som jeg har kunnet bruke i undervisningen på videregående skole. Jeg har i denne masteroppgaven fokusert på temaet angående det ondes opprinnelse, eksistens og manifestasjoner i menneskers liv. I tillegg har jeg drøftet hvordan kristen misjon kan møte det onde og onde åndsmakter i en misjonssammenheng. Det kan være vanskelig å være objektiv og nøytral når en arbeider med et stoff der en i utgangspunktet har en måte å forstå dette på. Men det er utfordrende å prøve og se dette fra et litt mer faglig perspektiv og slik kunne merke at bildet kan bli mer nyansert, men det er vanskelig å ha en helt objektiv nøytral tilnæringsmåte til stoffet. En studerer og leser et stoff utfra en selektiv persepsjon der det ofte er lett å legge vekt på og forsterke det en selv er enig i. Det er utfordrende å prøve og se ting fra flere synsvinkler. Sammentrekningene en gjør, vil som regel være preget av nettopp denne selektive persepsjonen som i utgangspunktet ligger til grunn. Når det gjelder dette tema, er noen av disse fenomenene umulige å bevise rent empirisk, enten kan vi stole på menneskers erfaringer eller vi kan forkaste dem som løgn og innbillig. Uansett hva man kan konkludere med i denne sammenheng er det viktig å forstå situasjonen mennesker befinner seg i, for menneskers erfaringer er alltid reelle for dem, uavhengig av om virkeligheten bak dem er reelt eller bare innbilt. Jeg forholder meg til en årtusener lang tradisjon og historie på et fenomen mennesker har oppfattet som en personifisert ond makt som står Skaperen imot, og som er levende og virksom i menneskers liv og verden. Dette er den klassiske kristne forståelsen av hvem djevelen og det onde er, og hvor det har sitt utgangspunkt. Det er da også store grupper mennesker i verden som har et verdensbilde som åpner for en slik åndelig realitet, en realitet som har en sentral plass i hele deres livsanskuelse og hverdag. Jeg har prøvd å vise til de store problemene det skaper for kristen misjon fra vesten og for vestlige misjonærer som har et todelt verdensbilde i bunn når de møter mennesker fra den tredje verden som lever i en helt annen virkelighet. De fleste mennesker i verden har et tredimensjonalt verdensbilde og derfor vil et vestlig todimensjonalt verdensbilde krasje med deres realiteter. Det er i kulturer og samfunn der mennesker har et tredimensjonalt verdensbilde, at kristendommen vokser mest. Der et slikt verdensbilde fornektes, er kristendommen i mindre vekst. Dette er noe jeg har prøvd å peke på når det er snakk om

misjon som bærer frukter. Erfaringer som jeg selv og nære venner i misjonsarbeidet i Sør Amerika har opplevd, har jeg drøftet i forhold til om dette er reelle møter med det onde eller om det dreier seg om naturlige lidelser. Allikevel som vi har sett i oppgaven, har jeg bemerket at dette i en kristen tradisjon kan være snakk om to ting av samme sak. Verden er ikke alltid svart hvitt, men kan være en blanding av mange ting. Kan naturlige fenomener i forhold til sykdom og naturkatastrofer være resultat av onde åndsmakters påvirkning, har vi også sett på i denne oppgaven. Og ifølge den kristne tradisjonen ser vi at disse ting kan være sammensatt og en del av et hele, nettopp fordi onde åndsmakter ifølge kunsten tro har stor makt i vår verden som et resultat av syndefallet.

De åndelige strømmingene også i den vestlige verden er i dag varierte og tydelige, og manifesterer seg i et stort religiøst pluralistisk marked. Vi ser også stor okkult virksomhet i musikk, litteratur og film. Heller ikke i vesten er det slik at sekularismen har tatt over for religionen. Religion, noe å tro på i forhold til de store eksistensielle spørsmål, har alltid vært en del av menneskets historie. Rasjonell vitenskap har ikke klart å utkonkurrere troen på det overnaturlige, hinsides alt det vi kan se å ta på. I så måte er verden nok ganske lik slik den alltid har vært. Det religiøse er en del av menneskets realitet og det virker ikke som noen vitenskapelige bevis kan få verdens mennesker til forlate sine religiøse forankringer og forestillinger. Jeg har prøvd å vise til noe av det som ligger bak menneskers oppfatning av onde åndsmakter i deres verden, og at dette er del av deres historie og realitet. Og derfor er det så uendelig viktig at også kristen misjon fra vest tar dette på alvor. Man kan ikke formidle en tro som bortimot fornekte det underfulle til mennesker der nettopp det underfulle er det hele livsanskuelsen snurrer rundt. Derfor må man være så kulturrealistisk at en ser på andre kulturer som likeverdige ens egen, å vise åpenhet for andres virkelighetsforståelse. Tro er jo nettopp dette med å ha visshet om noe som en ikke kan se og forklare. Hvis alt skal kunne forklares i forbindelse med denne troen er det ikke lenger noen tro. Men i Guds verden finnes det ikke noe unaturlig eller noe naturlig, for både det naturlige og det underfulle er del av Guds virkelighet. Mennesket forstår ikke dette fullt ut, det kan vi ikke, derfor er det også umulig å gi alle korrekte svar. Det blir tro uansett. Men vitenskapen kan ikke bevise at det ikke finnes en åndelig kontekst i menneskers liv. Uansett er det jo en del av menneskers virkelighet, og da finnes det for dem. Gjennom så mange erfaringer fra mennesker i tusenvis av år og som enda er gjeldende så kan vi ikke si at dette ikke finnes, i alle fall ikke som misjonærer som skal virke og forkynne i en slik realitet. Hvis vi som misjonærer behandler mennesker på våre misjonsfelt som om de var dumme og overtroiske har vi tapt møte mellom kulturene og sjansen for en videre nær kontakt hvor vi kan formidle kristen tro. Vi må ikke komme dit hen at vårt arbeid blir forgjeves fordi vi ikke kan

sette oss inn i en kontekst der vi kan møte andre kulturer på deres hjemmebane å skape møter mellom mennesker. Kanskje vestlige misjonærer i framtiden burde fått en mye dypere innføring i hvordan man tenker i kulturer hvor det tredimensjonale verdensbildet er det dominerende? Det er mange spørsmål som stiller seg til opprinnelse og ekthet i forhold til Enoks bok som jeg særlig har brukt plass til. Teorien rundt denne tradisjon gir en forklaring som etter min egen oppfatning er i klarere realitet til det teksten i det 1 Mosebok kapittel 6 tar opp. Denne teori gir en forklaring for noen på hva de onde åndsmakter er og fra hvor de har sin opprinnelse. Som tidligere nevnt er dette en historie, mytologi som er umulig å bevise rent empirisk. Mytologi kan være sann, men man vet ikke. Noen vil kunne konkludere med funn, uoppklarte mysterier og verdens mytologiske gudehistorier som beviser for Enoks teorier om englenes fall. Vi har sett på at dette også var en utbredt tanke i den første kristne tid og blant de fleste av kirkefedrene. I så måte kan man si at teorien har en historisk konsensus og verdi i kristendommens historie. Den gir en forklaring på noen utrolige vers i 1.Mosebok om gudesønner eller engler som hadde omgang med menneskedøtrene og om kjempene som levde på jorden. Teorien har mange fasetter og går inn i historie, bibeltolking, mytologi og filosofi, men det viktige er at den kan gi en forklaring for noen mennesker. Det som jeg uansett tror det er viktig å konkludere med er at menneskers spirituelle oppfatninger av tilværelsen er noe man som kristen misjon er nødt til å ta på alvor og ikke avfeie som overtro bare fordi det kanskje ikke passer helt inn i et vestlig rasjonelt verdensbilde.

Bibliografi

Bøker:

Bamberger, Bernard J: *Fallen Angels. Soldiers of Satan`s realm*: Jewish Publication Society Philadelphia, 1952

Carus, Paul: *The history of the devil*: Dover publications, New York, 2008

Eiken, Ivar. *Dagbok fra en kamp mot ondskapens åndehær*: 1992

Forsyth, Neil. *The Old Enemy: Satan and the Combat Myth*: Princeton University Press, 1989

Green, Michael. *I believe in Satans downfall*: Hodder and Stoughton: 1988

Hiebert, Paul G. *The gospel in human context: Anthropological explorations for contemporary Missions*: Baker Academic, 2009

Hiebert, Paul G. *Transforming worldviews, an anthropological understanding of how people change*: Baker Academic, 2008

Holter, Knut/Jonker, Louis C. *Global Hermeneutics? Reflections and consequences*: Society of Biblical literature, 2010

Lumpkin, Joseph B. *Fallen angels, the watchers and the origins of evil*, Fifth estate, 2006

Moreau, Scott A. *Deliver Us from Evil: An Uneasy Frontier in Christian Mission*: World Mission Publications, 2002

Pagels, Elaine. *Adam, Eve and the serpent*: Random House, New York, 1988

Russel, Jeffrey Burton. *Satan, the early Christian tradition*: Cornell university press, 1981

Russel, Jeffrey Burton. *Lucifer, The devil in the middle ages*: Cornell university press, 1984

Russel, Jeffrey Burton. *Mephistopheles, The devil in the modern world*: Cornell university press, 1986

Russel, Jeffrey Burton: *Prince of darkness*: Cornell university press, 1988

Scanlan, Michael. *Deliverance from evil spirits*: Servant books, 1980

Internettsider:

Bibelselskapet. Tilgjengelig på

www.bibel.no

azlyrics.com. «Eminem lyrics». Tilgjengelig på

<http://www.azlyrics.com/lyrics/eminem/demoninside.html>

Besøkt 6. mars 2015.

Aftenposten. «Luthersk professor: - Jeg støtter katolikkene». Tilgjengelig på

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Luthersk-professor---Jeg-stotter-katolikkene-6567915.html>

Besøkt 4. mars 2015.

Aftenposten. «Driver demonutdrivelser i Norge». Tilgjengelig på

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Driver-demonutdrivelser-i-Norge-6567804.html>

Besøkt 13. februar 2015.

Aftenposten. «Luthersk professor: - Jeg støtter katolikkene». Tilgjengelig på

<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Luthersk-professor---Jeg-stotter-katolikkene-6567915.html>

Besøkt 13. februar 2015.

alternativ.no. «Alternativmesser i Norge - 100.000 besøkende». Tilgjengelig på

<http://www.alternativ.no/messer/nyheter/alternativmesser.php>

Besøkt 6. mars 2015.

Bergens Tidende. «Frykt for demonutdrivere i Os». Tilgjengelig på

<http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Frykt-for-demonutdrivere-i-Os-1772158.html>

Besøkt 3. desember 2014.

Carm. «Universalism». Tilgjengelig på

<https://carm.org/universalism-is>

Besøkt 6. mars 2015.

Dagbladet. «Her snakker prinsesse Märtha og det påståtte mediumet Lisa Williams om kontakt med de døde». Tilgjengelig på

http://www.dagbladet.no/2014/09/14/kultur/engleskolen/prinsesse_martha/lisa_williams/35268395/

Besøkt 6. mars 2015.

Dagen. «Leter etter grense mellom psykiatri og besettelse». Tilgjengelig på

http://www.dagen.no/Kristenliv/Leter_etter_grense_mellom_psykiatri_og_besettelse-63964

Besøkt 4. Desember 2014.

DeliriusRealm. «Watchers/ Nephilim». Tilgjengelig på

<http://www.deliriumsrealm.com/watchers/#Josephus>

Besøkt 4. mars 2015.

Den katolske kirke. "Inkvisisjonen - fra en historikers synsvinkel". Tilgjengelig på <http://www.katolsk.no/tro/tema/historie/artikler/inkvhist>
Besøkt 21. oktober 2015

Douglas Hamp. «Part Seven: The Sons of Seth and Daughters of Cain Theory Refuted». Tilgjengelig på <http://www.douglashamp.com/the-sons-of-seth-and-daughters-of-cain-theory-refuted/>
Besøkt 11. februar 2015.

The ethiopiann orthodox tawahedo church faith and order. «The Bible». Tilgjengelig på <http://www.ethiopianorthodox.org/english/canonical/books.html>
Besøkt 2. mars 2016.

fallenangels-ckquarterman.com. «Fallen angels and the watchers». Tilgjengelig på <http://www.fallenangels-ckquarterman.com/who-were-the-benehaelohim-were-they-fallen-angels/>
Besøkt 16. juni 2015.

Film og Tro. «I pagt med Djævelen». Tilgjengelig på <http://filmogtro.dk/index.php?siteid=273&link=stlink>
Besøkt 6. mars 2015.

Gabrielsans. «Hvorfor er ikke Enoks bok i Bibelen?». Tilgjengelig på http://gabrielsans.info/gsi/hvorfor_er_ikke_enoks_bok_i_bibelen_1.html
Besøkt 10. februar 2015.

Get back on track. "Basundsdagen og Forsoningsdagen". Tilgjengelig på http://getbackontrack.org/hi/lang/da/Booklets/Hedenske_Helligdage_Eller_Guds_Hellige_Dage/Kapitel_3.html
Besøkt 21. Oktober 2015

Global Missiology. «Spiritual Warfare and Worldviews». Tilgjengelig på http://globalmissiology.org/english/legacy/hiebert_spiritual_warfare_and_worldviews.PDF
Besøkt 22. januar 2015.

Gotquestion. «How are idols connected to demons». Tilgjengelig på <http://www.gotquestions.org/idols-demons.html>
Besøkt 4. mars 2015.

Gotquestions. «Hvilke var sønnene av Gud og menneskenes døtre i 1. Mosebok 6:1-4?». Tilgjengelig på <http://www.gotquestions.org/Norsk/sonner-av-Gud.html>
Besøkt 11. februar 2015.

Gotquestion.org. «Kan en Kristen være besatt av demoner? Er det mulig for en troende å bli demonisert?». Tilgjengelig på <http://www.gotquestions.org/Norsk/Kristne-besatt-demoner.html>
Besøkt 7. mars 2015.

Idunn. «Religionskritikkens gjenkomst og dens religiøse bruk». Tilgjengelig på http://www.idunn.no/kok/2008/02/religionskritikkens_gjenkomst_og_dens_religiose_bruk
Besøkt 6. mars 2015.

Innsyn. «Guds sønner». Tilgjengelig på <http://www.magasinet-innsyn.no/index.php/artikler/bibelhistorie/item/51-guds-sonner>
Besøkt 22. januar 2015.

Janchristensen.net. «1 og 2 Enoks bok». Tilgjengelig på <http://janchristensen.net/ENOKSBOK-februar-2004.pdf>
Besøkt 22. januar 2015.

Kristkirken. «Flukten fra liberale kirker». Tilgjengelig på <http://www.kristkirken.no/flukten-fra-liberale-kirker/>
Besøkt 6. mars 2015.

Kristeligt Dagblad. «Augustin (354-430)». Tilgjengelig på <http://www.kristendom.dk/troens-hovedpersoner/augustin-354-430>
Besøkt 4. mars 2015.

Mechon Mamre. «Deuteronomy Chapter 32 דְּבָרִים 32»
<http://www.mechon-mamre.org/p/pt/pt0532.htm>
Besøkt 21. oktober 2015

Nettpastoren. «Kan en kristen være besatt av demoner?». Tilgjengelig på <http://www.nettpastoren.com/spogsv/18-djevelen/73-kan-en-kristen-vaere-besatt-av-demoner.html>
Besøkt 4. Desember 2014.

Nur ul quran oslo. «Om Halloween». Tilgjengelig på <https://nurulquranoslo.wordpress.com/2014/10/31/om-halloween/>
Besøkt 6. mars 2015.

Sacred-texts. «The first book of Adam and Eve». Tilgjengelig på <http://www.sacred-texts.com/bib/fbe/fbe005.htm>
Besøkt 4. mars 2015.

Salam. «Det første mennesket: Hadhrat Adam (as)». Tilgjengelig på <http://www.salam.no/artikler/det-f%C3%B8rste-mennesket-hadhrat-adam>
Besøkt 4 mars 2015.

Smyrna Oslo. «Enoks 1 og 2 bok». Tilgjengelig på <http://janchristensen.net/ENOKSBOK-februar-2004.pdf>
Besøkt 2. januar 2015.

Store norske leksikon, «Demon»; tilgjengelig på <https://snl.no/demon>
Besøkt 2. januar 2015.

Store norske leksikon. «Besettelse». Tilgjengelig på <https://snl.no/besettelse>
Besøkt 4. Desember 2014.

Store norske leksikon. "djevel i - Kristendommen"

https://snl.no/djevel%2Fi_kristendommen

Besøkt 30. september 2015

Store norske leksikon. «hermeneutikk». Tilgjengelig på

<https://snl.no/hermeneutikk>

Besøkt 10. februar 2015.

Theopedia. «Exclusivism». Tilgjengelig på

<http://www.theopedia.com/Exclusivism>

Besøkt 6. mars 2015.

TrosVitne. «Gjenferd, hva gjør vi med dem?». Tilgjengelig på

<http://trosvitne.no/aande verden/gjenferd.htm>

Besøkt 4. desember 2014

Vg. «Derfor feirer vi Halloween». Tilgjengelig på

<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/derfor-feirer-vi-halloween/a/10062736/>

Besøkt 6. mars 2015.

Voice. «The Original Sin». Tilgjengelig på

http://www.williambranham.com/feature_pages/the-original-sin/

Besøkt 11. februar 2015.

Vårt Land. «Ingen kan drive ut onde ånder». Tilgjengelig på

<http://www.vl.no/troogkirke/ingen-kan-drive-ut-onde-%C3%A5nder-1.17981>

Besøkt 3. Desember 2014.

Youtube. «Nicki Minaj 54th Grammy Awards Performance 2012 Roman Holiday». Tilgjengelig på

<https://www.youtube.com/watch?v=-a4AJKRzr-w>

Besøkt 6. mars 2015.

Tidskrift:

Sandemo, Margit. «Mitt møte med mørkemaktene». *Norsk Ukeblad* 50 (1990)

Utsyn. «Fanget i fortiden». 19 (2014): 8-9.

Arild Romerheim, sitat fra kompendium, kurs Gardemoen Hotel, 2014